Эхэ найхан нютагаа эб хамта мандуулая!

БУРЯАД ҮНЭН

1921 оной декабрийн 21-нээ гаранз

Бүгэдэ арадай газетэ

1992 июнь 18
Зунай дунда нарын 18
ЧЕТВЕРГ
гарагай 5
№ 116 (18475)
сэн 6 мүн

Үнөөдэрэй шухала асуудал

Эдэ мэтын аашануудтай ушархадаа, нилээн дуранши гутажа, хорые хороор дараха дуран хүрөөдхихэ юм. Ондоо республикануудта һүжэрһэн хёмороооной шалтагаан болоһон хара хүсэн хадаа ородуудай шовинис үзэлтэн байһан байгаа ха гэжэ һэжэглэхээр болодог.

Гэбэшье Буддын шажанай сурталай

ОРОН ТЭНГЭРИМНАЙ МАНИИЕ ҮРГЭГ ЛЭ!

ГЭДЭЛТЭ Зүблэлтын холбоо-
гүрэ яахын аргагүйгөөр һанда-
ржа, зариманай досоо үйдхар
нүгөөдүүлэйнь сэдьхэлдээ
шо бадаруулаа гэжэ түбэй
сэгтүүл. Һоннуудые ираха-
хоор. Илангаяа монархис үзэл
ргшад баяраа нюужа шадаха-
наа элеэр харуулаа.

ь хэлэхэдэ, хаанта Россин ге-
ядадуд дүүрэн жаргал эдлэжэ
жэ хэлэхэнь бэрхэтэй. Төөдэй,
ай, эхэ, эсэгэнэрэй хөөрэлдэ-
аа шагнаһаная һанахада, ехэн-
од зон дээрэлхүүшэг байһан
лишье нютагта харахада, хара
тунга һайн газарыень булим-
аһан, тэндэ һуурһан бурядуу-
ан газар тээшэ түриһэн байдаг.
баримтануудые, архивай дан-
риалнуудые үзэхэдэ, элдэб
сионернүүд олоороо «морил-
аал һаа, олон бурядуудта
бурядуудта бэшэ ааб даа,
бусадшье бага яһатанда гэхэ
ородуудай нэрлэдэг байһаар
элтэндэ»!) хэрээһэ зүүлгэжэ,
нөрэтэй болгохо гэжэ
байһан байна.

ааа, иван похабоууудай эл-
нажа байха үедэ али нэгэ бу-
бата ясак гэшэхэ түлэхэ ша-
ргаа һаа, олон үгэ тэрээнтэй
намгыень гу. али басагыень
абашадаг байһаниинь нюуса

жэльбэн миссионернүүдэй мэ-
о, угышье һаа, баалалтын хү-
алдартанай шажанда ороһон
үдэйшье, ясаг татабариин тү-
лгагдан, түрэл гэртээе хаха-
ад эхэнэрэй үргэн шанаата,
эдэ үри һадаһадтай Хоридо.
алай эрьедэшье, Зэлтэрэдэшье,
ье—Буряад ороной алишье
лзажа болохо юм.*

хэлэхэдэ, Ленинэй ударидал.
циалис хубисхал мандажа, бу.
ие шовинис хюдалтаһаа абараа
а һаа, дэгэд хөөрэнэн юумэн
Гэбэшье Зүблэлтэ үрэн 70
дажа байхадаа, бурядуудта
аргал түхөөгөөб? Гүнээгыгөөр
эхэдэ, тиимэшье ехэ бэшэ!

ургуулнтай, арад зонойнгоо
дамарша болоһон хубүүдыем.
лга гүрдэлгын хамуураар ха-
шаад, олонхидыень хюдажа
Энэ нэгэдэхеэр.

ёор гэбэл, һүрөөтэ хамалганай
арад зомнай гол амияа таһа
дэжэ, нэрэ хүндэеэшье аршa-
ангайжа дуутархаяа болёо, ху-
ат юумые анургүйгөөр тэсэжэ

шэнэдхэлгын эхилһэншье
охил ай айһаар лэ, мүнөө-
ураад ноёд һайд хамаг үүргэ-
дажа, түрэл республикыигаа
да бурядуд яһанай депутадуу-
эн тоотой болгуулжархёод,
оо сэхэ хабаатай амин шуха-
удые шиндхүүлжэ шадахаяа
на бшуу даа!

дэ Юрий Балков мэтын уда-
«Спасение» бүлгэмэйхид
ага зүүһэн ород хасагууд
ка», бурядуудые нохойн эди-
хэлэнэ, доромжолно. Кислов
мократууд» шовинис маягаар
хурсадхаһан бэеэрээ, бурядуд
ирэнэй статустай болоо һаа.
еспубликын зоной 75 процент
одууд ба бусад яһатад үсөөн
эн яһатанай хэлые шудалха
тэжэ «Молодежь Бурятии»
лилуулһан статья соогоо сэхэ

Эдэ бүгэдэ жэжэ бэшэ, бурядуудай амин шухала асуудалнуд гэхэ. Түрэлхи хэлэеэ, угайнгаа һайхан ёно заншалнуудые мартан мартажа, хабтагар хара шарайтан, уйтан нюдэтэй ородууд болохо болотороо хашалан үзэһэнөө бү мартая.

«Манай орондо шэнэ түхэлэй хүнүүдэй нэгэдэл—совет арад бүрилдөө» гэжэ олондо мэдээжэ Брежневэй аманһаа гараһан үгэнүүдтэ һүгэдэн мүргэжэ, «аймаг» болон бусад һайхан үгэнүүдэй Конституци соohоо хюһуулаад, галзууд, бодонгууд тухай түүхэтэ материалнуудые газетэдэ бардахалаар: «Совет арад боложо бүрилдөөд байһан аад отог отогой түүхээр яаха гэзбта?»—гэжэ зарим ноёдой шангаралдадаг болоод байтар, юумэн ондоо боложо, одоошье түрэлхи хэлэеэ, ёно заншалаа, соёл болбосоролоо һэргээн мандуулха эрхэтэй болоо һэмди. Тиимэ эрхэтэй болоод байхадамнай, яаха аргагүй дураа гутаһаг шовинис этэгээдүүдтэ харюу үгэнгүй байжа болохогүй.

Эхэ хэлэеэ мартажа, үндэһэн түхэл шарайгаа, бурядууд гэһэн нэрэ солоёо алдажа, бэеэ даһан арадуудай тоohоо гаргагдан хосорхо туйлда дахiн хүрэхэеэ һанаагүй һаа, парламентын эзэдшье, эрдэмтэн сэхээтэншье, патриот мэдэрэлтэй бусадшье мэргэжэлтэд амандаа уһа балгаад, анургүй байнгүй, арадайнгаа нэрэ хүндые аршалдаг болоё.

Арад зондомнай жаргал өөрөө хүрэжэ ерэхэгүй. Хожомой сагта угыемнай залгаха залатай үри саданарайнгаа бурядууд зандаа үлэжэ, нэрэ солоёо үргэжэ ябахыень хүсөө һаа, элдэб этэгээдүүдтэ даруулаад, мини хосоржо бү һалая, арадайнгаа хни морние ургэхын түлөө тэмсэе!

Одо заяамнай, орон тэнгэримнай маниие ургэг лэ!

Ц. ДОНДОГОЙ,
Соёлой, эрдэмэй болон һургуулийн таһагые даагша.

Дэлгүүр: үнэ сэнгүүдэй асуудал

МЕДСЕСТРАГАЙ САЛИНГААР

Дэлгүүрэй харилсаануудай тогтожо байһан үсдэ хүнэй эрилтэ хэрэглэмжэ, арга боломжо хоёр ямар гэзэгэб. Энэ асуудалда харюу олохын тула базааараар ябаха хэрэгтэй. Үнэрһэй амаралтын үдэр Улаан-Удын ногоон базааараар медсестрагаар ажалладаг Дарима Г. гэгшэтэй ябаабди. Ногоон базаар ороохотон сасуу, үүдэнэй хажуда үйдэгэн наймаанда байба Сэнгыень харахадаа, ород арадай «Курочка-Ряба» гэжэ онтохон соо хэлэгдэдэг алтан үндэгэн һанаанда гансата ороодхихо юм. Нэгэ жэлэй саана нэгэ үндэгэ хоёр түхэриг 70 мүнгөөр абахат гэжэ хэлээ һаань, ямар онтохошо хүн юм гэжэ һанагдаха байгаа. Теэд онтохон соо зураглагдаһан зүйлнүүд мүнөө бэелижэ эхилээ гэжэ ойлгохоор. Саана тагууд дээрэ нюсэгэн хүхэ, туранхайшаг «курочка-рябануу» наймаалдагана. Нэгэ килограммынь 48 түхэриг гэжэ бэшээтэй.

ТАЙЛБАРИ: Дарима **Улаан-Удын больницада медсестрагаар ажалладаг юм. Май һара болотор 1162 түхэриг салин абадаг байгаа. Үнэрһэн һарада салингынь дээшэлүүлэгдэжэ, 2092 түхэриг болгогдоо. Гэбэшье мүнөө болотор шэнэ салингаа абажа үзөөгүй байнаар. Тэрэ гансаараа 8-тай басага зүмүүжүүлнэ. Энээнэй түлөө гүрэнһөө тэдхэмжэ абадаг. Гэбэшье энэ мүнгөөрөө басагандаа хэрэгтэй юумыень худалдажа абадаг юм. Тиимэһээ гол түлэб салингаараа эдеэ хоол худалдажа абадаг байна.**

Базаарай баруун-урда углууда хартаабха олоор наймаалдагдана. Нэгэ хүнэг хартаабха 50 түхэригтэ, мэшээгынь 250 түхэригтэ юм. Эдеэнэй гол зүйл болодог хартаабхын дуулһаһан дээрэһээ нэгэ хүнэг шэлэжэ абаба. Эндэһээ саашалхада, мяханай тагууд эхилнэ. Юрэдөө, гахайн туранхайшье, тарганшье мяхан тон элбэг. Тагуудай хажуугаар хүн зон һүндэлжэ, сэнгынь хараад, заримашуулынь тархяа һэжэрэн саашална, нүгөөдүүлынь тон һайнаар шэлэжэ, 1—2 килограммһаа дээшэ абанагүй.

— Үхэрэй мяханай килограммынь хэдытэб? — гэжэ эзэн эхэнэрһээ асуубабди.

— 120 түхэригтэ...

— Нимэ үнэтэй мяха хүн абана гү? — гэжэ Дарима асууба.

— Урданайхи мэтэ ехээр абанагүй. Олонхи зон сэнгыень һураад лэ ошоно. Гэбэшье мүнгэтэй баяшуул бии болоо гэзэд ажаглахаар байна,—гэжэ тэрэ хэлэнэ.

Тэрээнтэй танилсабабди. Вера Александровна гэжэ нэрэ обогтой энэ эхэнэр Тарбагатайһаа ерээд байба. Вера Александровнагай хэлэһэнэй ёноор, тэрэнэй салин заводой хүдэлмэришэдэйхиһөө багa юм. Һарадаа мянга үлүүтэй салин абана. Тиигээдшье салингаа саг соонь абанагүй. Тэрэ нүхэртэеэ хоёр үхибүүдые хүмүүжүүлнэ. Нэгэ гахай үүсэлжэ эдидэг, бусад гахай, үхэрөө гаргажа, Улаан-Удэ асаржа наймаалдаг байна.

— Таанад хэр ехэ мяха абахатнайб? — гэжэ асуухадань, һэмээхэн саашалбабди.

Тагууд дээрэ улаа-ягаан үнгэтэй яблока, черешни, сливэ, персик, овощ олоор дурадхагдана. «Басагандаа абажа, амтыень үзүүлхэ байгаат» гэжэ хэлэбэб. Дарима бодолгото болоод, нигэжэ хэлээ һэн:

— Мүнөө мүнгэмни арайл хүрэхэгүй байна. Байн үнэгүй болоходонь абажа, басагаяа садхаахаб даа.

Энэ үдэр ногоон базааараар ябажа, Дарима ямар юумэ абааб гэхэдэ, нэгэ хүнэг хартаабха—50 түхэриг, хахад килограмм шанаһан колбаса—66 түхэриг, һонгино, хахад килограмм помидор—25 түхэриг...

Мүнөө медсестрагай һарын салингаар—1162 түхэригөөр базаар дээрэһээ ямар юумэ абажа боломоор байнаниинь эли. Теэд наһанайнгаа амаралтада гаража, бага пенси абадаг үбгэд, хүгшэд энэ үедэ яажа байна гээшэб. Энээн тухай хожом хөөрэжэ үгэхэбди.

Д. АМОГОЛОНОВ.

ФОТОРЕПОРТАЖ

БЭРХЭШЭЭЛНҮҮДЫЕ ДАБАН...

Һаяхан Инсэнгын совхозой директор Булат Дашибылович Бандеевтэй уулзахадам, тарилгымнай поли дээгүүр ябая гэжэ дурадхаа һэн. Баранниковай поли дээрэһээ эхилбэбди. Дүрбэн томо трактор эндэ газар хахалжа ябаба. Газарай хүрьһэнэй хангал хамар сорьёно, хүхын дуун тужа соohоо дуулдана. Нютагай һайхан шарай ногоорон, сэдьхэл уйруулна, баясуулна.

— Мүнөө жэл ехэ хүндэ жэл болоо даа. Недондо яһала һайн ургаса абаа һэмди. Тэрэнэй ашаар лэ малай үбэлжэлгэ, түл абалга урда жэлнүүдтэ орходоо гэмгүй үнгэрөө. Харин энэ жэлэй хабарай тарилгада ядалсаабди. Дэлхэйн дүрбэн зуг, найман хизаар руу одоол ябагдаа даа. Шэтын областьһоо хүрэнгын ороohо үнэтэйгөөр худалдажа, заримыень андалдажа, наймаа хэжэ абаабди,—гэжэ Б. Д. Бандеев хөөрэнэ.—Газар тарялан дээрэ хүдэлхэ техникэеэ энэ үбэлдөө элдэб арга хургаяа бэдэржэ, заһабарилаабди. Запас зүйлнүүд, түлишэ-тоһодолгын материалнуудые, минеральна үтэгжүүлгэ балдэгдэнэ. Тиигээд совхозойнгоо шадамар бэрхэ механизаторнуудай мэргэжэл шадабарида, дүй дүршэлдэ найдаабди. Энэ поли дээрэ хүдэлжэ байһан К-700, К-701, Т-150 түхэлэй тракторнуудые бригадые хүтэлбэрилэгшэ Б.-О. Ж. Шойндонов бэлдээ. Гартаа дүйтэй, дүршэд ехэтэй хүн гээшэ. Нютаг соогоо «тракторай эмшэн» гэжэ алдаршанхай.

Иигэжэ хөөрэлдэһөөр байтарнай трактористнуудые дүтэлжэ ерэбэ. Тиихэдэнь Б-О. Шойндоновтой хэдэн үгэ андалдажа үрдибэбди.

— Газарнай шниг татасатай байна. Энэмнай баһа муутай, һайтай юм. Уһанай тарахада, бороогой уһан элбэгжэхэ гэлсэдэг ааб даа. Үдэшэ орой, һүни гэхээр ажалаа дуулһанабди. Бригадымнай хүбүүд бүхы шадалаараа оролдоно. Мүнөө жэл залуу механизатор Алексей Никоновые абаа һэмди. Техникэеэ түгэс мэдэжэ, гэдэргээ таталуургүйгөөр, һайн хүдэлнэ. Олег Ешеев, Леонид Пермяков хоёр—үнинэй механизаторнуудые. Газарэа һайнаар элдүүрилбэл һайн ургаса гараха. Энэнние манайхид һайн ойлгонхой,—гэжэ бригадир хөөрэбэ.

Эдеэ хоолоор хэр хангагдадаг байһаарнь һонирхобоб. Нимэ хүндэ сагта совхозой хүтэлбэрилэгшэд яһала ороолдожо, механизаторнуудаа эдеэ хоолоор дуталдуулнагүй. Тарилгада ябагшадта бэрхэ тогоошон В. Н. Жанова амтатай эдеэ бэлдэдэг. Удэншьегүй тракторнуудые полиёо хахалжа дуулһаад, үглөөдэрэй ажалай түсэб директортээеэ зүбшэжэ хэлсээд, хойно хойноhоо һубарилдан ошоо һэн.

Инсэнгын совхозой тарялангай ехэнхи хубинь нуурайнгаа хойто талада юм. Эндэ Б-М. Бадмаевай, Н. Кривошеевэй бригадануудые хүдэлнэ.

Амбаар-Нуур гэжэ газарта тарялалай үргэн поли нэмжыкэ. Хайшаашье харахада, анзаһа, сеялкэ, борной, культиваторнуудые шэрэнхэй тракторнуудые ябана. Харин нэгэ томо тракторай двигательгүй зогсоходонь, Б. Д. Бандеевһээ энээн тухай асуубаб.

— Энэ тракторай двигатель капитальна заһабарилгада ехэ мүнгэн түлэгдөө юм. Хайша хэрэг суглуулагдаһан, заһабарилагдаһан дээрэһээ двигатель тэрэ дороо эбдэрээ. Мүнгэ һомолжо заһабарилгада дахин ябуулхамнай. Үшөө нэгэ трактор мүнөө эбдэрээд байна, үглөөгүүр болотор заһагдаха. Совхозой инженер, механигууд поли дээрээ хонон, үнжэн худэлнэ. Үглөөдэрынь хонходоходом, трактор заһабарилагдаа, поли хахалхаяа гараа гээ һэн. Энэ жэшээ дээрэ харахада, совхозойхид яһала эбтэй гуримтайгаар ажалаа ябуулна гэжэ ойлгомоор.

Совхозойхид үбһэ хуряалгада хэрэглэгдэхэ техникэеэ бэлдэжэ байнхай. Тарилгын һүүлээр механизаторнуудые нютагайнгаа аршаанда ошожо, нэгэ долоон хоног ахарха юм ха. Тиигээд үбһэндөө бэлдэжэ эхилхэ.

— Үшөөшье хүндэ саг боложо магадгүй. Хабарай тарилгын үнэтэй сагые аша үрэтэйгөөр хэрэглэбэл, ерээдүйн бэрхэшээлнүүдые дабан гарахабди гэжэ һанаһаб,—Б. Д. Бандеев һанаагаа зобонги, «УАЗ» тухэлэй машинаяа жолоодон ябаа һэн.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: 1. Б-О. Шойндоновой бригадын гэшүүд. 2. Б-М. Бадмаев.

Э. БУДАЕВ.

Авторай фотонууд. Яруунын район.

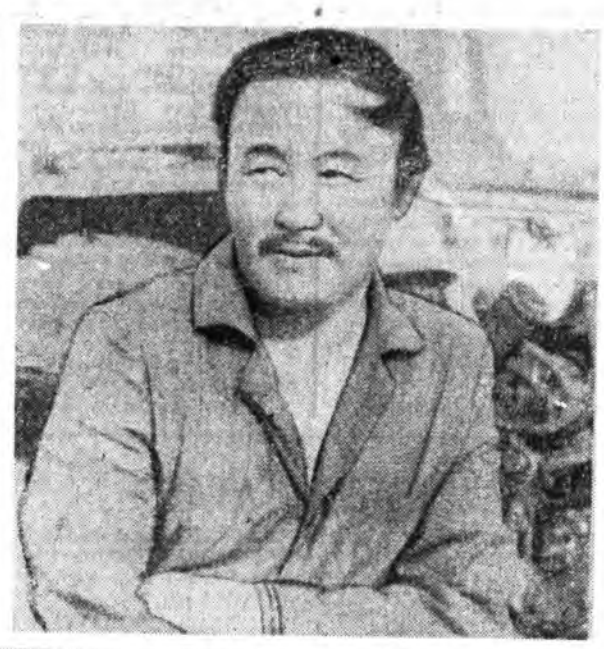

ЭРДЭМТЫН ОЙН БАЯРТА

Буряадай түрүүшын эрдэмтэн Доржи Банзаровай түрэһөөр 170 жэлэй ойдо зорюулагдаһан баярай һайндэртэ бэлэдэхэ, тэрэнние үнэргэхэ талаар эмхидхэлэй комитет Петропавловка тосхондо байгуулагдаһан юм. Райсоведэй түрүүлэгшэ Владимир Сурунович Хандуев тус комитедые толгойлно. Эмхидхэлэй комитедэй заседани ходо үнэргэгдэжэ байдаг. Эндэ ойн баярай һайндэрэй үедэ ямар хэмжээ ябуулгануудые эмхидхэхэ талаар олон тоото дурадхалнууд оруулагданхай. Тиихэдэ байгша ондо эрдэмтын түрэһөөр 170 жэлэй ой, 1995 ондо тэрэнэй наһа барахаар 140 жэлэй, 1997 ондо—түрэһөөр 175 жэлэй ой тэмдэглэгдэхэ болоо. Мүн Банзаровай уншалгануудые эмхидхэхэ талаар дурадхал нэгэн дуугаар дэмжэгдэнэн байна.

Буряадай багшанарай институдта Доржи Банзаровай түрэһөөр 170 жэлэй ойдо зорюулагдаһан научна конференци май һарын һүүлшын үдэрнүүдтэ үнэргэгдөө һэн. Энэл институдай ректор, профессор Г. Д. Басаевай хүтэлбэрилһэн делегаци Доодо-Үшөөтэ ба Дээдэ-Үшөөтэ нютагуудаар ябажа, Буряадай түрүүшын эрдэмтын нютагаархидтайнь уулзаһан байна.

Буряадай Ниитын эрдэмэй институдта нюниин 25-да үнэргэгдэхэ Банзаровай уншалгануудта түрүүшын шатада манай районой тулөөлэгшэд хабаадаха ха юм. Гадна ороноймнай Москва, Санкт-Петербург, Казань, Алма-Ата хотонуудай, Хальмагай, Саха-Яхад Республикануудай, Монгол, Япон гүрэнүүдэй Зүүн зүгые шэнжэлдэг эрдэмтэд түрүүшын уншалгануудта хабаадахаар ерэхэнь. Удаань тэдэнэр эрдэмтын түрэһэн нютаг ошожо хараха, нютагаархидтайнь хөөрэлдэхэ.

«Зэдын аймаг— Буряадай түрүүшын эрдэмтэ Доржи Банзаровай эхэ нютаг» гэһэн гаршаг доро аймагай ниитын суглаан нюниин 26-да Петропавловка тосхоной соёлой-спортын комплекс соо үнэргэгдэхөөр хараалагдана. Һүүлээрнь ойн баярта зорюулагдаһан ехэ концерт болохо. Эрдэмтын нютагта түрэһэн СССР-эй арадай артист Д. Дашиев, Буряадай арадай артист Леонард Шоболов, мүн Доржи Банзаровай 170 жэлэй ойдо зорюулагдажа, аймаг дотор үнэргэгдэнэн харалга-конкурсын лауреадууд, бусад бэлигтэйшүүл энэ концерт табиха. Ойн баярай һайндэр нюниин 27-ной үдэр Доодо ба Дээдэ-Үшөөтэ нютагуудта үргэлжэлхэ.

Н. БАИНОВА.

ТАСС-ЭЙ ЭЭСЭЛ

РОССИН ХҮН ЗОНИИЕ АЖАЛААР ХАНГАЛГЫН ФЕДЕРАЛЬНА АЛБАНАЙ ДЭДЭЛХЭНТЭЙ ЗАРЛИГ ТУХАЙ

Россин Федерацийн Ажалаар хангалгын федеральна албанай ба миграционно албанай байгуулагдаһантай дашарамдуулан, Россин Федерацийн Ажалай ба хүн зониие ажалаар хангалгын министерствые Россин Федерацийн Ажалай министерство болгохо тухай Зарлигта Россин Федерацийн Президент Б. Ельцин гар табиһан байгаа.

РОССИН ПРАВИТЕЛЬСТВАДА

Ехэ орёо хүнэй, һайн шажаллаһанай түзэмжэ түлэхын жаса байгуулалай эмхи зурбшөөһэн захиа правительство жаса хадаа жаа-дэ зорюулагдаоорийн 10 проц хэмжээнэй мүнөм. Тэрэнэй хуралсалай хүдэлмэрилэгшэдые социальна талаар хамгаалха ба үрмшуулха талаар нэмэлтэ хэмжээнүүд тухай» Россин Федерацийн Президентын 1992 оной майн 13-най Зарлигаар ба тус тогтоолоор хараалагдаһан түлбэри ажалай түлбэрийн жасаһаа 25 процентһээ дээшэ байха ёногүй.

Тус тогтоолоор тодорхойлогдоhон хэмжээнүүдтэ мүнгэ һомолхо гурим Россин Минфин тодорхойлхо ёнотой.

США-да ОШООД БАЙҺАН ТУХАЙ

Россин Федерацийн Президент Борис Ельцин албанай хэрэгээр Америкын Холбоото Штадуудта ошонхой.

Вашингтондо хоёр үдэр байха үедөө Россин Президент США-гай Президент Джордж Буштай россин-американ ба уласнооpондын харилсаануудай шухала асуудалнуудые зүбшэн хэлсэхэ юм. Элдэб һалбаринуудаар шэнэ хэлсээнүүдтэ гар табигдахаар түсэблэгдэнхэй. Холбоото Штадуудай Конгрессэй хүтэлбэрилэгшэдэй уряалаар Россин Президент Сенадай ба Түлөөлэгшэдэй палатын хамтын заседани дээрэ үгэ хэлэхэ юм. Июнин 18-да Б. Н. Ельцин Канзас штадай Уичита хото ошожо, тэндэхи засагаархидтай, нютагай олоннитын түлөөлэгшэдтэй, ажал хэрэг эрхилэгшэдтэй уулзаха ёнотой.

Асуудалда—харюу

«РОСИНКАҺАА» БУСАХАНЬ БЭРХЭТЭЙ

«Тальцы һууринһаа сааша, Загарайн аймагай газар дээрэ харгын хоёр талаар саад ургуулагшадай дачанууд хойно хойноhоо һубаринхай. Бидэ 4-дэхи километртэ «Росника» гэһэн нэрэтэй дачада участогтайбди.

Яһалал урматай тиишэ ябаха гэхэдэ, транспортын асуудал бэрхэтэй байна. 122-дохи автобус үдэрынь барааг ябадаг аад, эгээл һүүлшынхинь удэшын 8 час 30 минутада Улаан-Удэдөө орожо ерэнэ. Сосновый Бор гэжэ газарһаа ябадаг автобусто һуухадаа, аяар 5 түхэриг түлэхэ хэрэгтэй. Теэдшье заримдаа зогсонгүй хаяуугаарнай гарашадаг. Зунай үдэр ута, удэшэтэй 10 саг болотор дачадаа хүдэлмэрэр ха юм.

Ганса амаралтын үдэрнүүдтэшье — суббото, воскресениндэ маршрудаа утадхажа, эгээл һүүлэй автобусой 10 саг та Улаан-Удэ тээшээ гарадаг болоо һаань, баярые хүргэхэ бэлэйбди.

**БУДОЖАПОВА,
ВАСИЛЬЕВА,
ВОРОНОВА».**

* * *

Саад ургуулагшадай нимэ гуйлтые Улаан-Удын автотранспортна 1-дэхи предприятиин ашаглалгын талаар директорэй орлогшо К. К. Кочергиндэ дуулгаһамнай, иигэжэ харюусаба:

— Хоёр ушарһаа расписани инмээр зохёогдоо. Нэгэдэхеэр, орой удэшэлэн хүн зон үсөөн ябана, тиимэһээ 10—11 саг болотор автобус намнаһанай хэрэггүй, Шэнгэн түлишын дутамаг сагта гансаханшье үлүү рейс гаргаша ехээр асарна.

Хоёрдохёор, автомобильна паркдамнай машинанууд дуталдана. Арга боломжын зэргээр лэ автобусой расписани зохёон табигдана гээшэ. Нэгэ үгөөр хэлэбэл, 122-дохи маршрудай автобуснай орой удэшын рейс мүнөө дээрээ хэхэ аргагүй.

ҮНШАГТЫ, ТАНИЛСАГТЫ:

1-дэхи нюурта. «Мүнөөдэрэй шухала асуудал. «Орон тэнгэримнай маниие үргэг лэ!»—түрүү бэшэг.

Дэлгүүр: үнэ сэнгүүдэй асуудал. «Медсестрагай салингаар»—Улаан-Удын ногоон базаар дээрэһээ хэгдэһэн шэнжэлэл.

«Бэрхэшээлнүүдые гаталхаар бэлэн»— фоторепортаж.

2-дохи нюурта. Арадай депутадууд хөөрэнэ. «Нютагай захиргаан тухай»

Буряад ороноймнай нөөсэ баялигуул. «Алтанай нөөсэ хэбтэшэ ашаглаха»—В. Жигжитовэй корреспонденци.

Үдэр бүхэнөө—үндэр ургасада, «Газараа хэр эдеэлүүлнэбибди»—мэргэжэлтын зүбшэл.

3-дахи нюурта. Багшын булан. «Банзарай хүбүүн Доржо».

Түрэл нютагаймнай түүхэһээ. «Хорин тайшаанар» (түгэсхэл).

Эхэ монгол хэлэ, бэшэгэй хэшээл.

4-дэхи нюурта. «Нюдэ балсуулаг лэ»—фото-мэдээсэл.

«Эхэнэр хүндэ эгээл тааруу»—С. Быковагай корреспонденци.

Киногой «одод» тухай. «Танилсагты: Вероника Кастро».

Арадай депутадууд хөөрэнэ

НЮТАГАЙ ЗАХИРГААН ТУХАЙ

В. Б. САГАНОВ,
Министрнүүдэй Советэй Түрүүлэгшэ

— Түлөөлэлгэтэ засаг гүйсэдхэдэг засагта даруулшоо гэнэ. Хэр тиимэ хаб? Нютагай захиргаанай нэбтэрүүлэгдажэ захалһаар хахад жэл үнгэрөө. Гол түлэб дүн дүршэлтэй хүтэлбэриленгшэд эдэ тушаалнуудта оронхой. Мэргажэл шадабариень дээшэлүүлхын тула дэлгүүрэй экономикын болон тэрэнине нэбтэрүүлгын үедэ бэелүүлхэ хүдэлмэрийн онол аргануудай талаар хөөр семинар үнгэргэгдөө. Орео эрхэ байдалда захиргаанай гулваанарай зохихо хэмжээнүүдые шууд түргэнөөр абажа шадаха байһаниинь элитэ болоо.

Хахад жэлэй саада тээ абтаһан «Нютагай захиргаан тухай» Хуулийн 92 статьягай 40-дэнь заһабари оруулхые В. В. Саржанай элидхэл соо дурадхагдана. Иимэ нэлэнхы хубилалтануудые бидэ буруушааха ушартайбди.

Нютагай Советүүдэй 53 процентнь мүнөө өөһэдынгөө дураар таранхай. Энэ ябадал үргэлжэлнөөр. Газар газарта нютагай захиргаанай зургааануудые бии болоҗо байна. Тэдэнэй бүридэлдэ ажалша коллективүүдэй, ниитын эмхи зургаануудай түлөөлэгшэд ороно. Ажабайдалай ябаха тума орёо асуудалнууд үндэрнэ. Юрэнхыдөө, нютагай захиргаан хадаа хуушанай засагта орходоо, демократическа удха шэглэлтэй. Мүнөө үедэ нүбэлгэн шууд эмхидхэгшэд хэрэгтэй. Зубшэлэгшэд, дандаа шүүмжэлэгшэд хэрэггүй. Загорск поселогые абаад үзыт даа. Гайтыхан эрхэ байдалда тэндэхи захиргаанай гүлваа, Буряад Республикын арадай депутат В. В. Белоусов олохон асуудалнуудые зүб тээшэнь шидхэжэ шадаа.

Районно Советүүдэй түрүүлэгшэнэр гол ажалһаа сүлөөлэгдэһэн байха ёнотой гү, али үгы гү гэһэн асуудал элидхэл соо дахин табигдаа. Сүлөөлэгдөөгүй гэжэ шидэхээ хамнайбди. Юунэй дахин тэрээндэ бусалта юм?

Нютагай захиргаан тухай Хуулийн 88-дахи статья харабал, нютагай Советэй түрүүлэгшын коммерсант гү, али политическэ партийн хүтэлбэрилхы зургаанай гэшүүн байхань хорюултай бэшэ шэнги. Тинхэдэнь «Гуранэй алба хаагшадай эдилгэ абалга тухай» Президентын Зарлиг энээнине хорино. Теэд үмдэ соорхой зон Советүүдые хүтэлбэрилхэ юм гү? Советүүдһээ гараха болохоодоо, баһа ажал бэдэрхэ баатай болохо. Юрэдөө, бодоҗо үзэхөөр даа.

Н-Ц. Ч. ДАБАЕВ, 83-дахи округ:
— Хоёрхон жэлэй туршада нютагай хүтэлбэрилхы зургаануудта хэды һэлгэлтэ, угсаралта болоҗо гэшэй? Түлөөлэлгэтэ ба гүйсэдхэхы засагуудые амяарлаха гэжэ 1990 ондо шуурлдаад, районуудта хоёр-хоёр түрүүлэгшэнэрые бии болгожо, зутараагаа бэлэй. Хахад жэл болгоод, тэрэнээ болюулба. Һаял шэрээдэ һуугаад байһан зониие дахин һэлгэжэ, һэдхэжэ захалба. Зай, нёдондоной декабрь соо одоол захиргаанай гулваанарые томилжо захалба. Мүнөө дахин тэдэнээ яахаа һананаб даа? Мүн гол ажалһаа сүлөөлэгдэһэн Советүүдэй түрүүлэгшэнэр хэрэггүй. Урдань райсоведэй болон райгүйсэдкомой түрүүлэгшэнэрээр нэгэл хүн ямаршьегүй байдаг лэ һэн гүбэ. «Нютагай захиргаан тухай» Хуулиие һэлгэлтэгүй.

Г. К. ЯЗЫКОВ, Верховно Советэй Хуули гаргалгын, хуули гурии сахилгын талаар комитедэй түрүүлэгшэ:
— Хуулинуудай хүсэд худэлжэ, жэншэдгүй сахигдаагүй сагта мүнөөдэрэйхидэл хуйааан хуймаан үргэлжэлжэл байха. Засаг баригшад урдань яагаад олзотодог һэм, мүнөөшье тэрэл зангаараа. Энэ талаар таарамжагүй ябадал һэргылхын тула үмсэлэлые Хуулийн гуримтай яг зохилдуулан бэелүүлхэ шухала. Хуулиие дурааран гүйбуулһан ушарта юун болоноб гэбэл, жэшээнь, урдань байһан Буряадай ССР-эй Материально-техническэ хангалгын талаар түрэнэй комитедые Министрнүүдэй Совет өөрынгөө тогтоолоор тараагаад, «Бурятресурсы» гэһэн акционернэ бүлгэм орондонь бии болгоо. Министрнүүдэй Советдэ хэншье нимэ эрхэ түлөөлэлгэ үгөөгүй хамнай.

Л. В. ПОТАПОВ, Верховно Советэй Түрүүлэгшэ:
— Урда тээнь «Нютагай захиргаан тухай» Хуули даншье хүнгэн һэбхээр бэлдэгдээ гэжэ тоолоноб. Энэ Гурэнэй байгуулалтын талаар комитедэй түрүүлэгшэ Н. П. Быков гэмтэй. Өөрынгөөшье харюусалгатай байһанние би арсанагүйб, энэ үедэ би һая энэ тушаалдаа ороод, дадажа ядажа байгаа гээшэ аабзаб даа.

Алдуугай хэгдэһэниинь элитэ. Мүнөө Верховно Советэй Президиум зайһабари оруулха хүсэлтэй. Юундэ энэ шухала болооб гэбэл, районуудай, нютагуудай захиргаанууд Советүүдэй түрүүлэгшэнэрые хойшонь түринжэ гарганхай. Республикыншье шатада засаг гаргалгын ба гүйсэдхэлгын засагуудай тэнсүүри алдагдаад байна. Гүйсэдхэлгын засагые алибаа хиналтаһаа гаргажа, зоргоороо зонхилдог жандармын үүргэтэй шата болгохо ёһогүйбди. Тиимэһээ дурсагдаһан Хуулида зайһабари, нэмэлтэ оруулаагүйдэ аргагүй.

Н. БАДМАРИНИЧИНОВ.

Буряад ороной[illegible] баяр нөөсэтэй Буряад ороной домной алта малтан абаха һалбаһанда [illegible] үүлэй үедэ [illegible] хандуулгдана. Анхандаа Баунтын аймагтахи алтанай хэбтэшэнүүдые малтажа ашаглахадаа. Хүршэ Шэтэ хотодохи «Забайкалзолото» предприятида тушаадаг байгаа. Гэбэшье эльбэг нөөсэтэй, бүхы республика дотороо суурхаһан Витим мүрэнэй эрье шадархи эдэ нютагууд бусадһаа илгаараар һалбаран хүгжөөгүй, тосхон, һууринуудтань урса харахан гэрнүүд урданайхяараа тобойлдөһөн зандаа. Шэнэ барилга үргэнөөр хэгдэнэгүй, ой тайгынгаа гүн соо «зэрлиг» хэбээрээ үлэнхэй.

Иимэ байдалай ушар шалтагааншье ойлгосотой. Алта малталгаһаа абтаһан ашаг олзын багаханшье хубинь алташадта өөһэдтэнь хүртэдэггүй байгаал даа. Үнгэржэ ерэхэдээ, андахи хубша тайгада хүн болоҗо үндынэн баг үндэһэ яһатан болохо ортоной хэр үгһаа үсхэбэрилжэ уваа хэдэг, үлэ хоолоо залгадаг байһан һүрэг оро үсхэбарилгэ һүнэн хосороо һэмнай. Тинхэдэ агнуури эрхилхэ эрхэнь хаһагдажа, үндэһөөрөө хосорхо туйлдаа хүрөөд байхадань, хубилалта болоҗо, эдэ бүхы асуудалнууд засагай дээдын зургаануудта анхарагдажа захалаа.

Бүрин эрхэтэ республикынай өөрынгөө хэрэглэмжэдэ мүнгэ зөөритэй болохо зорилготойгоор газар, һанайнгаа гол баялигуудые ашаг тайгаар хэрэглэхэ гэжэ шидэһэниинь һайшаалтай. Тиигэжэ «Буряттзолото» нэгэдэл эмхидхэгдэһэн түүхэтэй бэлэй.

— Урда жэлнүүдтэ энэ талаар ябуулга хэхэдэ, үрэ гараагүй юумэл даа. Республикын бүрин эрхэтэ болгогдоходо. 1990 оной ноябриин 14-дэ Министрнүүдэй Советэй тогтоолоор «Буряттзолото» нэгэдэл эмхидхэхэ тухай шидхэбэри абтаа һэн. Москвадахи «Главалмаззолото» эмхидэ баталагдаһан юм,—гэжэ «Буряттзолото» нэгэдэлэй генеральна директорэй орлогшо Борис Чимитович Бадмаев хөөрөө һэн.

Мүнөө энэ нэгэдэлэй бүридэлдэ арбан предприяти ороно. Баунтын аймагай Ципиканай алтанай прискын гурбан участок, орхигдоһон шахта, шурф нүхэн соогуур алта бэдэрдэг старательнуудай долоон артель гээд онсолмоор. Баунтын аймагта алташадай дүрбэн—«Заря», «Искра», «Рассвет», «Восход» артельнүүд, хүршэ Муйскын аймагта гурбан—«Витим», «Карлон», «Чукас» гэһэн артельнүүд хүдэлэнэ. Гадна баруун урда зүгэй хадата Ахын аймагта хоёр артель [illegible] үндэлэнэн Самартын, Зүүн-Хөлбоодо «Саяан», Баруун Хөлбоодонь «Аха» артель байгуулагдаад, яһала урагшатаргаар ажалнана.

— Хэрбээ Баунтын, Муйскын аймагуудта зуһан һарануудта гол түлэб алта олзоборилгоёо үнгэргэдэг һаань, Ахын аймагай хоёр артель түхэреэн жэлэй туршада алта малтадаг байна. Хангил хабсагай хадануудай [illegible] Ципиканай алташад алта угааха түсэбөө 20 процентээр үлүүлээ һэн. Харин байгша ондо эдэнэрнай даабаг ня 1,5 дахин улүүлхэ зорилготой. Ушарынь хадаа эндэ бензин, тоһон, солярка үрдынхиһаа нилээд, ехээр асарагдажа нөөсэлэгдэнхэй. Саашань хэлэхэдэ, Ахын аймагтахи Самартын алта шанаржуулгын фабрика үнэтэ металл абаха талаар нилээд ехэ арга боломжотой. Хожоо Буряад ороной[illegible] алтанай диниэнхи хубинь эндэһээл абтадаг болохо гэжэ хүлеэнхэйбди, — гээд, Б. Ч. Бадмаев һанамжаяа элирхэйлбэ.

Алта олзоборилхо гэшэмнай геологуудай ажалтай тон нягта холбоотой юм. Урда жэлнүүдтэ, магад, алтанайнгаа эзэн бэшэ байһандаа юм гү, республикынай Министрнүүдэй Совет болон засагай бусад дээдын зургаануудай геологуудайгаа ажалда анхардаггүй, хэрэгсээдэгшьегүй байһан гээшэ. Тиимэһээ геологуудная нэмэлтэ түлбэритэй, холо газарта бэдэрэлгэ хэдэг байгаа. Һомологдоһон бүхы мүнгээ иигэжэ һалгаахадань, түрэл Буряаданнгаа дабисхэр дээрэ ашагта малтамалнуудые бэдэрхэ мүнгэ зөөришье геологуудта хүртэдэггүй бэлэй. Мүнөө ондоо болоҗо байнхай. «Буряттзолото» нэгэдэлэй мэргэжэлтэдэй мадүүлһэнэй ёһоор, геологууд алташадай захилаар ажаллахань гээшэ. Буряаймнай алташад өөрынмүнгэ зөөритэй болоҗо, хүл дээрээ үндыхэ шадалтай болоходоо, нэн түрүүлэн дүтэ шадархи алтанай хэбтэшэнүүдые элирүүлхэ хэрэгтэ гол анхаралаа хандуулха хүсэлэнтэй. Ушарынь хадаа хэдэн дабхар уулын саана элирүүлэгдэһэн алтанай хэбтэшые ашаглахын орондо дүтэ шадарайхияа һайнаар хэрэглэжэ шадаа һаа, гаргашаяа түргэн мүрөөр харюулха аргүй сооһоо алтаар албэг нородо малтажа обоологдоно. Һүүлэй үедэ һара, квартал бүхэнэй даабари уридшалан дүүргэгдэбэ, — гэжэ Борис Чимитович хөөрөө бэлэй.

Зунай һарануудта һаадгүй бүтээсэтэй ажаллахынь тула нэгэдал хэрэгтэй бүхы юумэнүүдыень алташадтаа—хэрэгсэл, машина, техникыень, тоһо түлишьень, эдеэ хоолыень хүсэд хүрэхөөр үбэлдөө зөөжэ нөөсэлдэг юм. Хэды бархэтэй сагай тохёолдобошье, һүүлэй хоёр жэлэй туршада Буряад Республикынай алташад зунай хаһада хэрэгтэй юумэдэ дүталдажа, бэрхэшээлдэ ороогүй байха юм.

Алта малтахада, газар онгилжо шорой обоолхо бульдозертой тракторнууд олон хэрэгтэй болодог. Урдандаа «Забайкалзолото» эмхиһээ алташаднай машина, техникээр гүйсэд хангагдадаггүй байгаа бшуу. Харин энэ жэлдэ Баунтын, Муйскын аймагуудтахи старательнуудай артельнүүдтэ дүша гаран трактор үлүү үгтөөд, ажалынь урагшатай ябана. Үндэ техникээр гүйсэд хангагдаһан эндэхи артельнүүд зунайнгаа хаһын дүүрэтэр үнэтэ металл горитойгоор малтажа угааха байһандаа найданги ажаллана.

— Ципиканай прискын ажал тухай хэлэбэл, нимэ байха. Нажарай һарануудта Ципикан гол дээрэ хоёр драга хүдэлгэгдэдэг. Энэмнай үнинэйл драга ааб даа. Немоо Буряад ороной[illegible] алтанай диниэнхи хубинь эндэһээл абтадаг болохо гэжэ хүлеэнхэйбди, — гээд, Б. Ч. Бадмаев һанамжаяа элирхэйлбэ.

Алта олзоборилхо гэшэмнай геологуудай ажалтай тон нягта холбоотой юм. Урда жэлнүүдтэ, магад, алтанайнгаа эзэн бэшэ байһандаа юм гү, республикынай Министрнүүдэй Совет болон засагай бусад дээдын зургаануудай геологуудайгаа ажалда анхардаггүй, хэрэгсээдэгшьегүй байһан гээшэ. Тиимэһээ геологуудная нэмэлтэ түлбэритэй, холо газарта бэдэрэлгэ хэдэг байгаа. Һомологдоһон бүхы мүнгээ иигэжэ һалгаахадань, түрэл Буряаданнгаа дабисхэр дээрэ ашагта малтамалнуудые бэдэрхэ мүнгэ зөөришье геологуудта хүртэдэггүй бэлэй. Мүнөө ондоо болоҗо байнхай. «Буряттзолото» нэгэдэлэй мэргэжэлтэдэй мадүүлһэнэй ёһоор, геологууд алташадай захилаар ажаллахань гээшэ. Буряаймнай алташад өөрынмүнгэ зөөритэй болоҗо, хүл дээрээ үндыхэ шадалтай болоходоо, нэн түрүүлэн дүтэ шадархи алтанай хэбтэшэнүүдые элирүүлхэ хэрэгтэ гол анхаралаа хандуулха хүсэлэнтэй. Ушарынь хадаа хэдэн дабхар уулын саана элирүүлэгдэһэн алтанай хэбтэшые ашаглахын орондо дүтэ шадарайхияа һайнаар хэрэглэжэ шадаа һаа, гаргашаяа түргэн мүрөөр харюулха аргүй.

— Совет засагай урда тээ нютаг бүхэндэ шахуу алта абадаг өөрын газар бии байһан гэлсэдэг. Ивалгын аймагай Хурамшада, жэшээнь... Дэмы хоёһон үгэ байгаагүйл ёһотой. Хэрбээ үсэдөөр бэдэрбэл, урданайнь «ула мүр» олдожошье магад гээд һанагшаб. Хорин аймагай Таэгдэдэ, Хэжэнгэдэшье, Захааминда. Хяагтадашье алтан бии. Һаядаа нэгэдэлнай Хяагтын аймагта алтанай хэбтэшые ашаглахаар бэлэдхэлэй худэлмэри ябуулжа эхилхэнь,—гэжэ Борис Чимитович һанамжаяа тодорхойлно.

«Бурятзолото» нэгэдэлэй мэргэжэлтэдэй найдуулһанай ёһоор ойрын гурба-дүрбэн жэлдэехэхэн хубилалта болоҗо, алташадай аша туһаар, республикымнай экономиио зарим тэдыг һайжархаар хүлеэгдэнэ. Тодорхойлбол, алташад ойрын жэлнүүдтэ алта өлзоборилгоёо 1991 оной хиһоо адагынь 4—5 дахин дээшэлүүлхээр хараална ха юм.

Өөһэдтөө хэрэгтэй мэргэжэлтэдые һурган бэлдэхэ талаар ехэ худэлмэри ябуулагдана. Түнхэнэй аймагта алташад өөрын СПТУ эмхидхэжэ нээхээр хараална. Тиихэдэ эндээ худэлмэришэдэй, мэргэжэлтэдэйнгээ шадабарние дээшэлүүлхэ һуралсал эмхидхэгдэхэ юм.

— Байгша оной майн эхинһээ алтанай үнэ сэн улассхоорондын хэмжээгээр түлэгдэхэ гуримтай болобо. Тиигэжэ өлзоборилгодоһон алтаяа тушаахадаа, унци бүхэнөө 12—13 доллар гэхэ гү, али манай мүнгөөр һаа, 1200 гаран түхэриг абаха болоөөбди. Урдандаа алтанай сэн дээрэһээ тогтоогдоһон тула өөрын дураар нэмээхын аргагүй бэлэй. Мүнөө ондоо болоо. Хэрбээ 1991 ондо нэгэ грамм алтай 52 түхэригөөр сэгнагдэдог байһан һаа, байгша оной май һара болотор 508 түхэригтэ хүргэгдөө. Уламнь улассхоорондын үнэ сэнгэй хэмжээндэ хүргэгдэхэдөө, алташадта олзо олохо арга олгогдобо гээшэ даа,—гэжэ генеральна директорэй орлогшо хөөрөөнэйнгөө түгэсхэлдэ хэлээ һэн.

Хөөрэлдөөнэй дүгөөр тоблолходо, энэ һалбари бүрин түгэс хугжэхэ дүүрэн арга боломжотой гэжэ эли. Хэрбээ алташадай хүсэл, найдалнуудай бодото дээрээ бэелүүлэгдээ һаань, алташадай ажаһуудаг һуурин, тосхонууд түхэл шарайгаа һаргээжэ шэнэлэгдэхэл даа. Гол баялигтаа өөһэдөө эзэдынь болоходоо, өөрынгөө һуудал, байдалые түрүүлэн лэ түргэн хэмжээгээр һайжаруулхые оролдохо байна бшуу.

Вл. ЖИГЖИТОВ,
журналист.

Улаан-Удын уһалуурнин түхеэрэлгэнүүдэй управлениин механизатор Владимир Вениаминович Козлов өөрынгөө техникэ абаад, Ивалгын «Анцерий» гэдэг бага предприятиин тарилга хэхэдэнь туһалхаяа ерэнхэй. Тэрэ хаанашье оролдосотой һайнаар ажалладаг хүн. Мүнөө худөө нютагта мүн лэ түрүүшүүлэй тоодо оронхой.

Нүхэртээ хамта ерээд, тарилгын түгэсэтэр эршэтэй. гэөр ажаллахэ гэжэ шидаһаа.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: механизатор В. В. Козлов.

А. ШАГДАРОВАЙ фото.

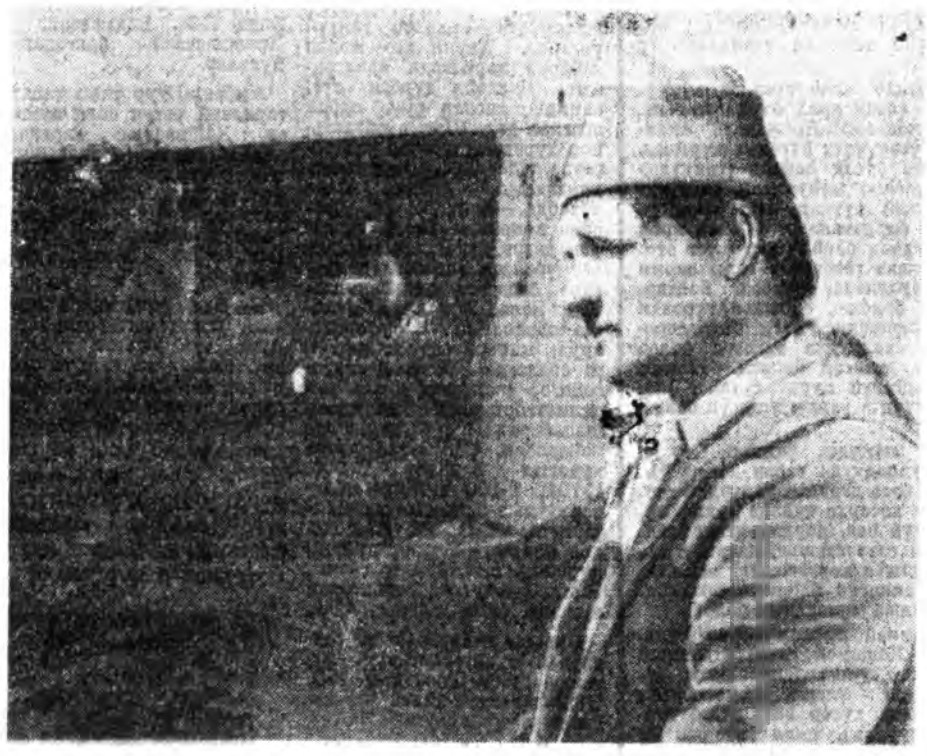

АРЕНДАТОРНУУД АМЖАЛТАТАЙ

Яруунын аймагай Инсэнгын совхозой тракторно-таряан ажалай бригаданууд хабарай тарилгые эршэмтэйгээр үнгэргэжэ байнхай. Амбаар-Нуур гэжэ газарта Николай Акимович Кривошеевэй хүтэлбэрилдэг бригада эмхитэйгээр худэлжэ байна.

Тус бригада 7 хүнһөө бүридэдэг. Бүхыдөө 2200 гектар газар арендэдэ абанхай. Энэ талмайнгаа 1000 гектарта ороһото ургамалнуудые тариба. Үлэһэн талмайдань таряашад тэжээлэй ургамалнуудые тарижа байна. Тэрэ дороо ерэхэ жэлэй ургасын эшэ үндэһэн болохо паар хахалагдана.

— Трактериууднай абдэрнэ. Арба гаран жэлдэ амаралтагүйгөөр ябажа байһан тракторнууд эбдэрээ гээшэ ааб даа. Шамдуухан заһабарилаа болоод яа, тарилгаяа үргэлжэлүүлнабди. Занас хэрэгсэлнүүдтэй байһамнай ехэ туһа болобо. Хүнүүднай ажалдаа щармайн оронхой. Ажалнай һаадгүй ябана. Эдеэ хоолой талаар гомдол үгы. Тогоошон О. Р. Никитина эдеэ бэлдэхэдээ шадамар, бултанай зүгһөө магтаалда хүртэдэг,—гэжэ арендна бригадые хүтэлбарилагшэ Н. А. Кривошеев хөөрөө һэн.

Э. БУДАЕВ.

ГАЗАРАА ХЭР «ЭДЕЭЛҮҮЛНЭБИБДИ»

Мэргэжэлтын зүбшэл

Хэнэйшье мэдэһээр, бүхы таримал ургамалай, мүн баһа хээрын сабшалан, бэлшээрииншье ургаса олон юумэнһээ дулдыдадаг ааб даа.

Жэшээнь, илангаяа ороо-һо таряа, хартаабха, овощ, үрэ жэмэс гэхэ мэтые элбэг дэлбэгээр ургуулхын тула таатай һайн газарта, хүрьһыень зүбөөр элдүүрилжэ, эрхим шанартай үрөөр тариха, шиниг нойтоор хангаха хэрэгтэй. Гэбэшье эндэ ургасада бодото нүлөө үзүүлхэ юумэн хадаа үтэгжүүлгэ болоно.

Газарай хүрьһэн хэды үрэжэлтэйшье һаа, тэндэ жэл бүри шахуу элдэб ургамалнуудые тарижа байхада, дээрэхи хүрьһэнэйнь хүсэтэй үрэжэл, һайн зүйлынь муудажа эхилдэг. Тиинһээ тиитэрээ манай эндэхи олонхи үнютагуудай газар дайдын хүрьһэнэй дээрэхи үрэжэл анханһаа нимгэн, хүсэ багатай аад, бүришье түргэн муудана ха юм.

Тиимэһээ таряалан, сабшалан, мүн бэлшээри дээрэнээшье үгаса абаал хадаа тэрэниень харюулха, газараа үрэжэлтэ бодосоор хангаха, шэмэ үгэха, үтэгжүүлгэ оруулха гээшэ айхабтар шухала болоно. Ондоогоор хэлэбэл, газарта «эдеэн» баһал хэрэгтэй бшуу.

Мүнөө эндэ таряалан, сабшаланда азотно үтэгжүүлгэ хайшан гэжэ оруулха тухай хэлэхэеэ һананабди.

Нитратна азот гэнэбди. Энээн соо ургамалда, амитанайшье бэедэ байдаг органическа бодосууд нюдэндэ харагдахагүйшье амиды зүйлнүүд ородог юм. Тиимэ нитрадууд ургамалда белок, аминокислотанууд, хлорофилд, витамин, гормон болон бусад биологическа зүйлнүүдые бии болгодог. Азодгүйгөөр ургамалшье, амитаншье амидаржа шадахагүй гэдэгбди.

Газарай хүрьһэндэ азот хайшан гээд бии болодог бэ гэхэдэ, наг шэбхын, бусад нютагай үтэгжүүлгэнүүдэй, ургамалнуудай үлэгдэл гэхэ мэтэ үжэжэ, үмхиржэ бутархадаа, тэрэнь нитратна азот болодог байна.

Гол түлэб олондо мэдээжэ юумэн тухай юундэ нигэжэ хэлэнэбши гэхэдэ, газараймнай хүрьһэндэ нэн түрүүн ямар бодос дутанаб. хайшан гээ һаа, үрэжэлынь дээшэлүүлхэб гэжэ мэдэхэ гээшэ ехэ удха шанартай. Нүгөө талаараа зарим газарта азот гү, али фосфор үлүү ехэ болошоод, ургасадаа аша туһа үгахын орондо муу хэжэшье болоҗо байна.

Зун-намарай үедэ газарай хүрьһэндэ байһан азодой үлэгдэлнүүд ходол хубилжа, юрын органическа бодосуудһаа (тэндэ оруулагдаһан шэбхэ, үнэнэн, ургамалай үлэгдэл гэхэ мэтэнэ) аммиачна болон нитратна азот бии болоҗол байдаг. Тиинхэдэ хүрьһэндэ микро-зүйлнүүд агаарһаа, хура бороо-һоо хүрьһэндэ ородог юм.

Гэхэтэй хамта зарим газарта хүрьһэндэ нитрадынь үлүү ехэ болоод байбал амитанда, оршон тойронхи байгаалида хоро хүргэхэеэ һанадаг гэнэбди. Энэмнай ажахыгаа буруугаар, бодомжогүйгөөр эрхилһэнэй хойшолон болоно.

Юрын байгаалида нэгэ һонин юумэн бии. Ой ходон, нуга сабшалан. бэлшээри дээрэ гү, али дээгүүрээ үрэлжэ ургамал ногоогоор бүрхөөгдэһэн газарта азот хэзээдэщье үлүү ехэ болодоггүй.

Хабар-намар газарай хүрьһэнэй дээрэхи шороондо нитрат байхагүйдөөшье болохо. Тэрэнь урда жэлэй ургасада гарашаһан байна ха юм. Харин хабар газар элдүүрилһэнэй һүүлдэ халуун дулаан болохолоор, зунай шиниг нойтоноөр хара, боро хүрьһэн соо биологическа хүдэлөөн ехэ болоҗо, дахин нитрат бии болоҗо эхилдэг. Тиигэжэ, жэшээнь, манай эндэ сэбэр цаар дээрэ намар нитратна азот яһала ехэ болоод байдаг юм.

Республикын олонхи ажахынуудай үрэжэл багатай, органическа бодосуудаар багашаг хүрьһэтэй газарые паар болгоодшье байхада, ургамалда һайн аша үрэ үгэхэ азотно үтэгжүүлгэ ёһоор суглардаггүй.

Эгээл энээн дээрэһээ тиимэ газарай хүрьһэндэ азот зүб нормоор оруулха гээшэ тон ехэ удха шанартай. Хэрбээ шэнисэ тариха газарта азот хүсэд нормоор оруулаад байгаа һаа, килограмм бүхэнийнь тарялан ургасые 15 килограммаар дээшэлүүлхэ ушартай.

Манай республикада һүүлэй жэлнүүдтэ тарялалай гектар бүхэндэ 25 килограмм туха азотно үтэгжүүлгэ оруулагдадаг байгаа. Харин Москвэско областийн ажахынуудта 100 килограмм, Германида—180, Голландида—300 килограмм азот гектар бүхэндэ оруулна. Газарай хүрьһэндэ нимэ ехэ азот оруулхадань, хоро нитрат бии болоно гэжэ һанана гүт? Үгы. Тэндэ химние хүдөө ажахыда, илангаяа газарта зүбөөр хэрэглэжэ шадана бшуу. Бидэ химиин цитомышленностие ёһоор хугжөөжэ шадаагүй аад, ахир бага минеральна үтэгжүүлгэ газартаа оруулжа байгаад, газартамнай нитрадтай хорон ехэ болобо гэжэ хэблэлдэ, радио, телевиденеэр һүхиргэ, хуугай табилдана ха юмбибди. Эрдэм ухаанай туйалтын тулюур байхадал тиимэ юумэн болоно бшуу.

Хэрбээ үтэгжүүлгэ хэрэглэхэдээ, тусгаар комплексно хэмжэнүүдые, эрдэм ухаанай баримтатай технологи үргэнөөр баримталаагүй һаа, хододоол үнөөхи зоболонто химитэй тэмсэл хэжэ, өөһэдтөөл хохидол ушаруулжа байхабди.

Үнэндөө, мүнөө газар тарялаланда, агрономическа, агро-химическэ албанда ямаршье хабаагүй хүнүүд аад, минеральна үтэгжүүлгэ, химиин бусад зүйл газарта бу хэрэглэгты, хоротой, аюултай гэһэн һанамжа дэлгэрүүлнэ ха юм. Үтэгжүүлгые хаана, хайшан гээд хэрэглэхэб гэжэ ёһотойл дээдэ гарай мэргэжэлтэд лэ шидхэхэ ёһотой.

Тиимэһээ манай һанахада. газарай хүрьһэнэй үрэжэл дээшэлүүлхэ асуудалда хабаатай тусхай, хэнһээшье дулдыдахагүй албан хэрэгтэй болонхой.

Саашань ямар тобшөлөл хэхэб гэхэдэ, газарай хүрьһэндэ азот айхабтар шухала хэрэгтэй. Тэрэнине хэм соонь хэрэглэхэ ёһотой. Тиигэбэл, ургасашье дээшэлүүлэгдэхэ, продуктын шанаршье һайн байха.

Ороһото ургамал тариха газарта эгээл бага нормоор, дунда эргээр гектарай 20 килограмм азот (ашаг үрэ үгэхэ бодос) оруулбал таатай. Тиихэдээ үтэгжүүлгэеэ газарай хүрьһэндэ доро, үрэнэнтэй адли гүнзэгыдэ оруулхада һайн ашаг үрэ үгэхэ, оршон тойронхи байгаалидашье хоро хүргэхэгүй.

Харин олонхи ажахынуудта мочевинные илангаяа сабшаланда, мүн таряалан дээрэшье мнилсасахадань, аммиагынь нара, һалхинда дэмы һалашадаг. Нүгөө талааараа зарим газарта минеральна үтэгжүүлгые хабар дан эртэ тараадаг. Тэрэнь буруу. Ургамал, ногооной ургаха үедэ дүтэлүүлжэ үтэгжүүлгэ оруулаал һаа дээрэ.

В. ФОМИН,
Буряадай худөө ажахын институтай кафедрын доцент.
С. БЕКЕТОВ,
Буряадай проектно-шэнжэлгын химизацийн станцийн директор.

Худөө ажахын шэнжэлэ

ДҮНГҮҮДЫНЬ БИРАГ

Байгша онһооо нинтын адууһа малай тоо толгойнь үсөөрхэнөө гадна тэдэнэй ашаг шэмэнь хараа байса доошолоо гэһэн элдэб янзын хөөрэлдөөнэй, ябаган зугаануудай ходо гарадаг болоһондонь балай тиимэ гайхалтайшье бэшэл даа. Колхоз, совхозуудай, худөө ажахын бусад үрэнэй ажахынуудаг һалажа, һандаржа, таража байхадань, адууһа малай тоо үсөөржэшье болоо. Энэ жэлэй июниин нэгэнэй байдалаар ниитын сектортэ бүхыдөө 321,3 мянган толгой эбэртэ бодо мал гэхэ гү, али 38,5 мянган толгойгоор үсөөн үҳэр тоологдожо байна. Хойто-Байгалай, Баунтын, Баргажанай районуудта илангаяа үхэрнүүдынь үсөөн болгогдоҗой. Гансал Мухар-Шэбэрэй, Хяагтын районуудай ажахынууд эбэртэ бодо малайнгаа тоо толгойень нёдондоньйнгоо хараада үлөөжэ шадаһан байха юм.

Мүнөө жэлдэ үнеэдэй тоонь 7218 толгойгоор баһал үсөөрүүлэгдэнхэй. Ивалгын районой ажахынууд нёдондо жэлэй энэ үедэ 4691 үнеэтэй байгаа һаа, байгша ондо тэрэнээ 4559 толгойдо хүргэбэ. Республикын бусад районуудай үнеэдэй тоо толгойнь нилээд үсөөн болгогдоҗой.

Тэжээлээр, илангаяа талха тарянай зүйлөөр хангажа шадабал, гахайнуудые олоор үсхэбэрилхэдэ ажахыда ашаггай байдагынь али ааб даа. Селэнгын районой ажахынууд үнгэрһэн жэлдэ оройдоол 104 гахайтай һаа, мүнөө 619 толгой гахайтай балонхой. Зэдын, Баргажанай, Хорнин, Хурамхаанай районуудай энэ жэлдэ арга шадалаараа гахайнуудые олоор үсхэбэрилхые оролдоҗо ябаһаниинь һаишаалтай. Гэхэтэй хамта гахайнуудаа олоор үсөөрүүлһэн районуудай тоодо Загарайн, Мухар-Шэбэрэй, Тарбагатайн районууд оролсоно.

Республикын худөө ажахын гол һалбаринь хонин һүрэг хододоо байһан гээшэ ааб даа. Мүнөө энэ һалбаринь байдалынь хайшаа юм гээд бүхыдэнь харабал, баһал доошоо ороҗо байнхай. Июниин нэгэнэй байдалаар республика дотор бүхыдөө 1 миллион 351 мянган хонид тоологдоно. Энэнь нёдондо жэлэй энэ үеынхитэй зэргэсүүлхэдэ, 232,1 мянган толгойгоор үсөөн юм. Хонидые үсхэбэрилдэг бүхы районууд бултадаа шахуу һүрэгөө үсөөрүүлбэ.

Даб дээрэ мүнөө республикын ажахынуудта, фабрикануудта 3,133 мянган шубууд, 67,8 мянган адуу морид тоологдодог байна. Эдэнь үнгэрһэн жэлэйхиһээ баһал үсөөн болоно.

Нимэ байдал хаанаһаа, ямар юумэнһээ эхитэйб гэбэл, эндэ олон шалтагаанууд бии. Колхоз, совхозуудай, таряашанай ажахынуудай нэгэдэлнүүдэй, эблэлнүүдэй, худөө ажахын кооперативуудай, хамтаралнуудай зүгһөө мал ажал эрхилэлгэдэ анхаралай һуладаһанһаань, энэ шухала һалбарние саашадань хүгжөөхэ хэрэгтэ оролдолгын үгы байһанһаань. Үбһэ тэжээлэй дуталдаха ябадалһаань, эндэ худэлһэн хүнүүдые дэмжэхэеэ болнһонһооньь эхи үндэһэтэй гэхэдэ, алдуу байхагүй. Тиимэнээ эдэ дээрэ дурсагдагша гол шалтагаануудһаа, мүн лэ түл түрэсэ үсөөнөөр абтадаг, адууһа мал ороор гарзалдаг, һүн, мяхан, үндэгэн багаар үйлдбэрилэгдэдэг болошонхой. Жэшээ болгон, жэлэй эхинһээ хойшо түл түрэсын хэр абтажа байһаарнь һонирхоболнай, республика дотор бүхыдөө 49982 тугал түлжүүлэгдэнэ гэхэ гү, али энэнь үнгэрһэн жэлэйхиһээ 6509 толгойгоор үсөөн түл томо болгогдожо байна. 1991 оной энэ үедэ дүүн үнеэн бүриһөө дунда зэргээр 43 тугалай абтаһан һаань, мүнөө 40 тугал абтаба. Энээнһээ доошо үрэ дүнгүүдтэй районууд баһал олон. Захааминай. Ахын районуудай зуун үнеэн бүриһөө оройдоол 26—29 түл түлжүүлнэ.

Даб дээрэ 45022 поршоонхо абтаһан байха юм. Энэнь 1991 оной хидо орходоо 10 603 толгойгоор үсөөн болоно. Ивалгын районой ажахынуудай зуун эхэ гол гахай бүриһөө 604 (нёдондо 882 толгой) поршоонхын мүнөө абтаһан һаань, харин Загарайн район оройдоол 138, Селэнгын ажахынууд — 242. Улаан-Удын [illegible] сорциум 146 [illegible] ааб даа байна.

Республикын колхозуудта, нэгэдэлнүүдтэ эблэлнүүдтэ дүн хамта мянган хурьган [illegible] юм. Энэнь нёдондо 72,4 мянган [illegible] үсөөн болоно. 1991 [illegible] зуун эхэ хонин, эм[illegible] бүриһөө 68 хурьга[illegible] һан байбал, мүнөө 61-дэ хүргэгдэбэ. Хойнай районой [illegible] зуунай оройдоол 38 [illegible] абаа юм. Бэшэ хурьгаа[illegible] хаанаб? Гарзалжа [illegible] болоно гү, али [illegible] хурьгалаагүй байша[illegible] гү? Баргажанай рай[illegible] хы эхэ хонидойнь [illegible] дынь хурьгалһан ба[illegible] дүн баһал ойлгог[illegible]

Гарза гарша туха[illegible] хадаа январь-май [illegible] дай туршада аяа[illegible] толгой эбэртэ бо[illegible] 10 367 гахай, 96 4[illegible] 1717 морин гара[illegible] лагдаа. Эдэнь нё[illegible] лэйхинээ нилээд [illegible] ха юм. Жэшээлүүдэ

Багшын булан

Намсараевай нэрэмжэтэ Хэ. 1-дэхи дунда һургуулиндa Роза Тунжинова 27 жэлэй турүрэ ехэтэйгээр хүдэлжэ байдаг. Ынын хэшээл бүхэн онсо шэнжэлдхэл ехэтэй, һонирхолтойгоор. Үхибүүдые хэшээлэй үедэ бүл. онирхуулхын тула мүрысөөнэй гэгээр. нааданайшье гурим оруулгаша хэшээлэнигээ түсэд таолдодог. Элдэб арга боломжотехническэ хэрэгсэл, планшет муудые багшын эрхидоор, таэрэглэхэдэнь, хэшээл бүхэниинь һонин, һурагшын мини һуухаор, эдэбхитэйгээр үнгэрдэг юм. харюусалга ехэтэй, урагшаа шэнэ арга боломжонуудые хэдээ хэрэглэдэг хадаа Роза Ямпиловна жэлбээ жэлдэ үрэ дүн һайн тайгаар хүдэлэ. Һургуулидаа олон жэл соо «Зүрхэнэй дуунууд» гэжэ эдир бэшээшэдэй кружок хүтэлбэрилэ. Кружогой гэшүүдэй бэшэһэн шүлэгүүд, рассказууд, очеркнууд г. м. районойнгоо «Хэжэнгэ», «Буряад үнэн» газетэнүүдтэ толилогдожол байдаг. Республикын буряад хэлэ ба литературын олимпиадануудта Роза Ямпиловнагай шабинар ходо эдэбхитэйгээр хабаадажа, эрхим гэһэн сэгнэлтэдэ хүртэдэг юм. Үрэ ехэтэйгээр өлөн жэл соо хүдэлһэнэйнь түлөө республикыминай Эрдэм һуралсалай министерство Р. Я. Тунжиновае Хүндэлэлэй грамотануудар щагнаһан байна. 1985 ондо «Ахалагша багша» гэһэн нэрэ зэргэдэ хүртэнхэй.

1-дэхи хэшээл

«Банзарай хүбүүн Доржо»

ЧИМИТ ЦЫДЕНДАМБЛЕВАЙ ТВОРЧЕСКО ЖО БАНЗАРОВ ТУХАЙ РОМАН-ДИЛОГИ.

Уран зохёолшын зохёохы ажалтай танилсалрай хүбүүн Доржо». «Түрэл нютагһаа холо» н-дилоги тухайнь хоёрэлдэлгэ; Түрүүшын ро дабтан һаналга; 2-дохи роман соо болоһон зохёолшод, эрдэмтэд тухай тогтон хэлсэхэ. Уран зохёолшын портрет. зохёолнууд—«Түаа холо», «Банзарай хүбүүн Доржо», план. Банзарай хүбүүн Доржо», «Д. Банзаров—бүүшын эрдэмтэ».

«Мунхаг харанхы һалан ошог,
Мунхэ наран мандаха болтогой!»
(А. С. Пушкин).

ИТ ЦЫДЕНДАМБАЕВАЙ ЗОХЁОХЫ ЗАМ.

үгтэһэн темэнүүдээр зохёолшын бүтээлнүүд шадай элидхэл. Һурагшад тэмдэглэн абана. «Зохёолшын намтар», «Ч. Цыдендамбаев—Цыдендамбаев—элитэ уран зохёолшо» г. м. олол (багшашье, һурагшадшье хэжэ болохо).

ЭНАДАЙ ТҮРҮҮШЫН ЭРДЭМТЭН ТОО БАНЗАРОВ ТУХАЙ РОМАН-ДИЛОГИ.

ye саг тухай бэшэгдэһэн зохёолнууд бэ? Тогдэхэ.

рай хүбүүн Доржо» гэһэн романһаа бүлэгые ста үзэнэнөө дабтан һаналга.

ет: «Банзарай хүбүүн Доржо» (самбарта дэл.

Планшедэй зурагуудаар
эдэ бүлэгүүдэн удха элирүүлэгдэхэ.

ол: а) ямар үе сагта Доржын бага нанаһан үнгэрөөб? б) тэрэ юугээр һонирходог байгааб? в) Доржо багадаа ямархан хүбүүн байгааб?

III. «ТҮРЭЛ НЮТАГҺАА ХОЛО»

а). Багшын үгэ.

Уран зохёолшо энэ роман соо Доржын Казанска университедтэ һуража байһан үе зураглаа. Доржо Банзаров Казань хотодо гимназида һураад, һүүлээрнь университет дүүргээ һэн. Дүн хамта 13 жэл соо Казань хотодо ажаһуугаа.

Чимит Цыдендамбаев буряадай түрүүшын эрдэмтэ Доржо Банзаровай дурые мартагдахагүйгөөр зураглаһан хоёр романуудые бэшэһэн байна. Мүнөө бидэ энэ зохёол үзэхэдөө, ханшан гэжэ хүшэр сагта түрэһэн һуурингүй тэршээхэн Доржо буряад арадтаа үндэр соло, гэгээрэл асарааб гэжэ ойлгожо ябаха ёһотойбди.

б). Тэрэ үеын ород гүрэнэй байдал, ямар зохёолшод, эрдэмтэдэй ажаһуулһан үе байгааб гэжэ хэлсэхэ. Түүхэ, литературын хэшээлнүүдтэй холбохо.

в). Буряад арад Доржо Банзаровай нэрые лажа мунхэлөөб?

г). Багшанарай дээдэ һургуулида. Үшөөтэ нютагтань. Улаан-Удын гуламжада эрдэмтын нэрэ олгогдонхой.

д). Уран зохёолшо Ч. Цыдендамбаев 3 зохёол эрдэмтэдэ зорюулаа:

«Банзаровай лагбан» (1948), «Банзарай хүбүүн Доржо» (1953), «Түрэл нютагһаа холо» (1959).

IV. Тобшолол. Һурагшадаар өөһэдөөрнь хүүлэхэ. Эпиграф дээрэ тогтон тобшолол гаргаха.

V. Даабари 1). Доржо Банзаровай намтар тухай материалнуудые олохо (газетнэ материал, ном сооһоо).

2). Кондратьевтанай бүлэ тухай.

3. «Университедэй карцерта һуулгахагүй, харин Шлиссельбургска хэрэмдэ хааха» гэһэн бүлэгэй удхатай танилсаха.

4). А. С. Радищевай «Петербургһаа Москва хүрэтэр аяншалга» гэһэн номой удхатай танилсаха.

Эхэ монгол шэгэй хэшээл

10.

ааруу, эрхим хүндэтэ нүхэд!
гайнгаа хэшээлээр бидэ урда үзэһэнөө дабтан
нэ хашалган «р» үзэгтэй таныласажа, уншажа,
раха байнабди.

	Эхиндэ	Дунда	Адагта

Дасгал 5

үзэгөө үгын эхиндэ, дунда, а орохо лаар хол-эшэгты:

улан бэшээд уншагты:

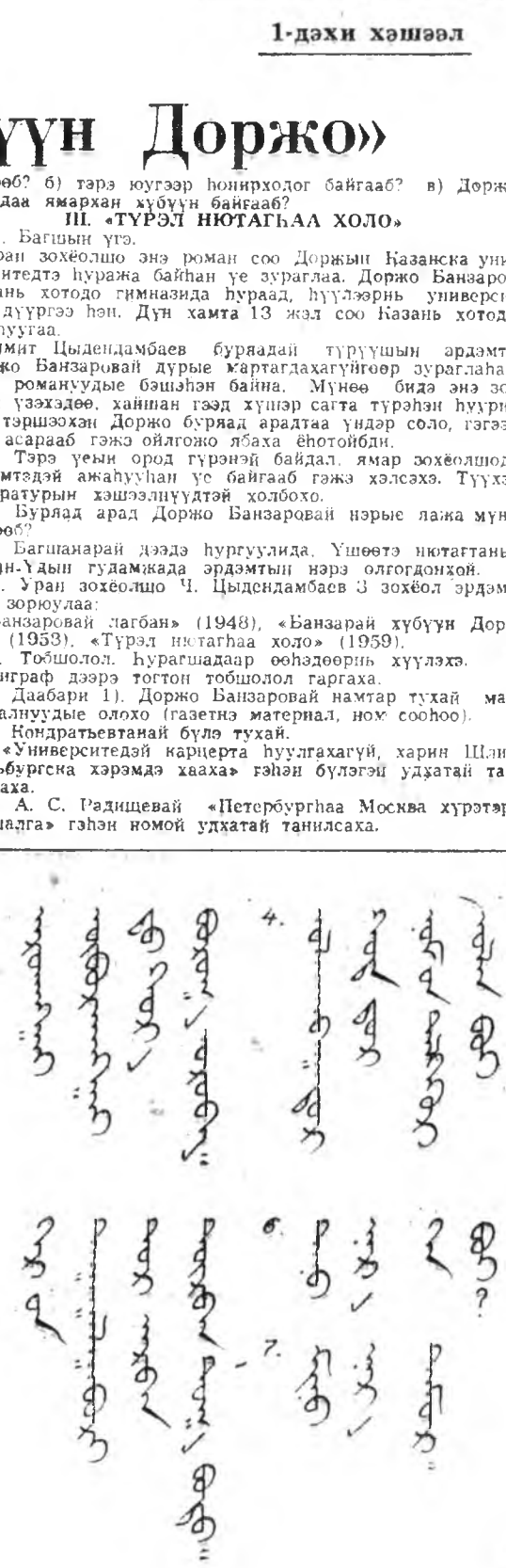

Кирилл галигаар уншахада:

1. Радна, Рабдан, Мягмар, Багатур, Гарм-а, Төрүбату нар нагадум дур хурдун мори унуба.
2. Хабур, намур ун улирал дур халагун наран гарба.
3. Арухангай, Өберхангай ду хур-а борог-а ороба.
4. Улаганбагатур хота дур нох ун дэлгэгүр олан буй.
5. Гэр үн дагагалбури тур арбан дөрбэн тог-а боду.
6. Тан-у нэр-э хэн буй.
7. Мину нэр-э Тэмүр.

Мүнөөнэй хэлэндэ оруулхада:

1. Радна, Рабдан, Мягмар, Баатар, Гарма, Түрэбата гэгшэд наадамда хурдан мори унаба.
2. Хабар, намарай уларилда халуун наран гараба.
3. Ара-Хангай, Үбэр-Хангайда хура бороо ороба.
4. Улаан-Баатар хотодо номой дэлгүүр олон бин.
5. Гэрэй даалгабарида арбан дүрбэн тоо бодо.
6. Танай нэрэ хэн бэ?
7. Минин нэрэ Тэмэр.

Тайлбарн:

Бүхы тинн илгалай нүхэсэлэй гэхэ гү, али падежэй залгалтые урдахи үгэнөө һалгаан бэшэдэг. Энээнние бү мартагты! Үгэхэ, оршохо тнин илгалай нүхэсэлэй гэхэ гү, али зүгэй падежэй залгалтада т, д бэшэгдэнэ.

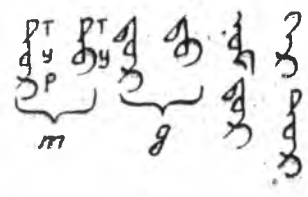

Гэрэй даабари:

Дээрэ үгтэһэн жэшээнүүд соёноо зүгэй падежэй залгалтатай үгэнүүдые түүжэ бэшэгты, Жэшээнь: нагадумдур.

Амжалта хүсэе!

ИТАР-ТАСС:
Дэлхэй өөдэр

ахаяа һанаа һаа, хамжээнэй плекматериалаар бүэрюусүүлэгдэдэг алга соо ороо, о хороодо бодээ хажуугаархи хүнүүдээ тамхинай утаагаар хорлохогүй ха юм. Финляндида бүтээгдэнэн нимэ таһалганууд мүнөө Норвегийн олохон больницануудта, нислэл хотын университедтэ, томо томо предприятиба фирмэнүүд дээрэ табигданхай.

Поезд, ресторан, кафе соо тамхи татажа болохогүй гэжэ хоригдонхой. Норвегийн хүнүүд тамхинда эргэн дурагүй гэжэ зүб тоологдоно. Орон дотор тамхи маттажа байгаад олондо соносхохогүй гэһэн хорилто үшөө 1975 ондо гаража. мүнөө хүрэтэрөө нарин нягтаар сахигдана. Харин дүрбэн жэлэй саада тээ парламент тамхи таталгатай төмсэлые шангадхаха тусгаар хуули батаяан абаа һэн. Тамхинда эсэргүүэдэбхитэй тэмсэлтэй зэргэ үнгэргэгдэжэ байгаа эдэ хэмжээ ябуулганууд һайн үрэ дүн харуулна. 1974 ондо үдэр бүри эрэшүүлэй 53 процентнь тамхи татадаг байгаа һаа, мүнөө ороидоол 36 процент эрэшүүл саг үргэлжэ тамхи татана. Эхэнэрнүүдэй гурбанай нэгэ хубинь тамхи татадаг.

Залуушуул мүн лэ тамхи татахаяа болижо байнхай. Һүүлэй хорин жэлэй туршада тамхи татадаг 15 наһатай хүбүүд, басагадай тоо хоёр дахин үсөөрһэн байна. Элүүр энхые хамгаалгын бүхэдэлхэйн эмхинн Европын отделени тамхи таталгатай тэмсэлдэ горитой хубитаяа оруулпанайнь түлөө Норвегийн шагнаба.

Түрэл нютагаймнай түүхэһээ

ХОРИИН ТАЙШААНАР

(Баримтата домог-һурагууд)

(Түгэсхэл. Эхнининь июпинин 17-ной номерто).

5. Ринчин-Доржо ДЫМБЫЛОВ

Хорин арад зоной һайн ударитаха, дубинүүлхэ тайшаатай болохые хүсэжэ, хулеажа байһан шуурятай 1835 оной зун 22 наһатай залуу зоригтой, Ш. Болтирогтоной угайб гэжэ омогорходог Ринчин-Доржо Дымбылов Хорин тайшаагай тушаалда өөрыгөө дэбжүүлжэ, ородой дэдын газараар Хорин ахалагша тайшаа болгон баталагдаба.

Энэ омог залуу тайшаа албата буряад зондоо нюөрхожо, дарлажа, зоргоороо зобоожо, наадалжа эхилбэ. Будлын шажантанние хашаяа, баһажа оробо. Элдэб шалтагаанаар хүнэй нюрга сохюулжа, сэдьхэлээ халадаг болобо.

Худан голой баруун эрье дээрэ, Мүнгэдэй-Адагта байһан дасаншье үглөөнэй улаан наранаар һүүдэрэйнь дайража байхаар шэнэ ордон барюулба. Мүнгэдэй дабаагаар лабажа ерэһэн харгыгаар ябаһан хүн үбэлэйшье хүйтэндэ миниин гэрэй хажуугаар малгайгаа абажа үнгэрхэ ёһотой гэһэн журам байгуулба. Тусхай харуул табижа, малгайгаа абангүй үнгэрһэн хүнүүдэй нюрга сохюулдаг болобо. Нэгэ үбгэндэ Р-Д. Дымбыловэй үнэсэ абхуулжа нуутарнь, үбгэжөөл ноёндоо хэлээ ха: харанхыда харагданагүй, нэгэ бага зүүлжээ эрьелдээд һуухо болоо гээшэ гүт гэхэдэнь, ноён сухалдажа: морин сэргээ тойрохо гү, али сэргэ морнёо тойрохо гү?—гэжэ асуухадань: хорин сэргээ тойрохо бэд даа гэжэ харюусаба ха. Ши намай тойрохо байгааш!— гээд орилтор, бархиртар тэрэ үбгэнэй нюрыень сохюулба.

Нооно хайшалалгын үедэ нэгэ басаган тоомоо таһараад, мүртэй ажаллаанагүй, һаалта хэнэ гэжэ хоб дуулаад: «Тэрэ басагые шараа нюсэгэн болгоод, табан хоногой саана хайшалагдаһан хурьганай нооһон соо хүлеэд хаягты гэжэ захирһан байна. Тэрэ басаганай үлэн шалзада боорлуулжа мэдээгээ алдаад, хүхэ сагаан болоод хэбтэһые нүхэдынь абажа, эхэ, эсэгэнь һүн торходо оруулжа абарһан юм гэхэ.

Дасан дуган хашажа. багша лаханарые доромжолжо хашаха, баһахань гаража, арад зондоо хүндэгүй болоходоо, 1840 ондо Петербург ошожо, нэгэдугаар Николай хаанние бараалхажа, хэрээһэ зүүжэ, Николай Николаевич Дымбылов гэжэ хаанай хүбүүн болонхой бусажа ерээд, бүри сохэр гааража, арад зоноо хашажа аашалхань бүри түргэдэбэ.

Хаанай хүбүүн тайшаагай урдаһаа үгэ хэлэхын аргагүй. Айхабтар хүндэ саг болоод байтар, 1848 оной декабрийн 26-най һүни, Хорин дүүмэ шатажа, суглараад байһан татарнин мүнгэн зоёри аюулда орошобо.

Дүүмэеэ тайшаа Николай Николаевич өөрөө шатаажа тоноо гэжэ олоной һэжэг түрөөд, элирхэ тээшээ болобо. Эдэ намда дурагүй тушаалтан ноёд, ламанар намайе хардажа байна гэжэ Дымбылов ойроо хүргэнгүй аашалба. Эрхүүгэй губернатор мэргэжэлтэдтэй ерэжэ, нарин шалгалта хээд. Дымбыловые урдаа асаржа һуулгаад, урин зохидоор: «Тан дээрэ яаха аргагүй зэмэ унаха болоод байна. Арсаха болоо һаа, аймхай ахир амитан болохот. Хэрэгтнай хүндэ, эшхэбтэр юумэ болохо. Баян хүнэй хүбүүнэй буруугайнгаа балгааһа галдажархёо һаа, юун болохоб? Юуншье болохогүй! Хаанай хүбүүнэй дүүмэ галлахада, юун болохоб? Дээдэ нааг уурта Николай Николаевич сохэеэ хэлэгты. Зоштнай амараг. Нигээд энэ хэрэг унтараг»,—гэхэдэнь, Дымбылов галдуулаа һэм гэжэ мэдэрээ.—Үнн мэдэрхэ байгаат. Эндэхэнэ гараа табишархи гэжэ табюулаад, сэхэ урдаһаань хурсаар хаража: «Сукин сын!» гэжэ бадашаад, погоон хэрээһэн хоёрыень таһа татажа абаад, гоё ногоон кителиинь тайлуулжа, хаатаршанай хубсаһа умдахүүлээд, тушаажархёо һэн ха. Нигэжэ 16 жэл соо арад зоноо зобоохон, нэрэ түрынь бузарлаһан, бүхы хүгжэлтынь хойшо татаһан тайшаагай нүгэлынь хүсэжэ, эсэс болоо бшуу.

Бага үхибүүн ябахадаа, домог түүхэ шэнги үбгэдэй нимэ хөөрэлдөө һонирхон шагнагша бэлэйб:

Арад зоноо зобоохон Дымбыловые жадхадуулха даабари үгэжэ, Дагба гэбшые баруун түбэд орон манай һүзэгтэй зон ламанар зөөри суглуулжа эльгээһэн байгаа ха. Дагба гэбшын бэдэржэ ошоходо. хадын хабшал соо даганша, сагаан һахалаа табиһан үбгэн лама һууба ха.

Хадаг барижа, ушараа айладхаад, ламхайн бэшэг үгэхэдэнь, шөө үзөөд, үнэхөөрөө шажанай хүгжэлтэдэ хоротой, арадайнгаа зэмэтэн болоһон нүгэлтэй хүн юм байна. Үглөөгүүр ерэхэдэнь, зоригтой Дымбылов тайшаае сэхэ шүүмжалдаг байһан, зоной тала барилһан шэнгеэр өлоной дунда харагдадаг. элдэб болохотой дурадхалнуудые оруулдаг, саг байдалайнгаа гол баридаг, найдабаритай нюур шэнгеэр харагдадаг һэн.

Дымбылов тайшаагай сэбэр, залуу һамган Жигжитовые һайшаажа, һэшхэлтэй болоһон аад, зүрхэеэ дэлгэн тайшаа үбгэнэйнгөө хүн шанарые хэлэжэ, тэрэнэй муу ааша нюусануудые хоболдог байгаа. Һүүлэй һүүлдэ Тарбын һамган болоо һааб даа.

Энэ ушар «Тайшаагай ташуур» гэжэ Хоца Намсараевай зүжэгөө һайн мэдэнабди. Т. Жигжитов зоной хэрэгтэ хам өрөн оролдожо, зоной найдал дүүргэгдэгүй, харин хубингаа хэрэгтэ сагаа үнгэргэдэг байгаа. Хуули бусаар дүүмынгээ мүнгэ үбэршэлөөд, сүүдлүүлжэ, тайшаагай тушаалһаа гаргадаа.

7. Бадма ОЧИРОВ

Хорин дүүмэ Эрхүүгэй губернаторһаа Шэтын губернаторта 300 толгой сар ойрын сагта Шэтэ хото тушаагыт гэһэн найдабаритай элитэ хүлеэбэ. Энэ эрилтые би дүтэ хадаа дүүргүүжэб гэжэ Зүүн Хуаасайн гулваа Бадма Очировые даажа абаад, богонихон болзор соо 400 сар тушаажархёод. Шэтын губернаторта орожо, Эрхүүгэй губернаторай найдабари дүүргөөб гэжэ мэдүүлбэ. Губернатор баярлажа:

— Һайн! Ехэ хэрэг бүтээбэт. Юумэ бүтээсэтэй хүн байнат. Би мартахагүйб,—гэһэн байгаа.

Хорин тайшаа Тарба Жигжитов гаргагдажа, шэнэ тайшаа һунгаха болзортой уряал абаһан Бадма Очиров Доодо Аная мордохынгоо урда Шэтын губернаторта ошожо, нонниоо дуулгаба. Губернатор ханамжатай шагнаһанай һүүлдэ: «Хэрэг бүтээхэ бэрхэ хунине тайшаагаар һунгатгы, Зүүн зүгтэмнай сагай байдал шанга байна. Би амжалта хүсэнэб»,—гээд, гарыень барижа, мордохуулба.

Хорин гулваанарай тайшаагаа һунгаха болзорто үдэр ерэбэ. Галзуудай гулваае тайшаа болгон һунгаха гэһэн һанамжые олонхинь һайшаанхай. Галзуудай гулваашье һунгагдаха байхаб гэжэ найданхай доохонуур шарууһа бэлдэжэ эхилэнхэй байба. Удын урдахана хонхотой, дугаагтай паар морин улаатай һэлмэ зүүһэн сарагэй хүн яб-таб орожо ерээд, суглаа хүтэлэгшэ түрүүлэгшын гарта удэтэй конверт барюулжа, сэрэгшын гуримаар ёнолоод, гар табижа бусааһан хоохон конверт абажа, халааһандаа хэзд гаража ябашаба.

Энэ бэшэг бултанай һонирхол татаба. Задалжа уншаба: «Хорин арбан нэгэн эсэгын гулваанар. Дээдэ изагуурта Таанадыс тайшаагай һунгалтаар амаршалнаб. Эзэн хаанай хуулида бөөз үгэнги үнэн сэхэ, хэрэг бүтээсэтэй хунине ахалагша тайшаа болгожо һунгахые хүсэнэб. Зүүн Хуаасайн гулваа Бадма Очировые бэрхэ гулваа, хэрэг бүтээхэ хүн гэжэ һанагшаб. Өөһэдөөл мэдэнэ бээт. Амжалта хүсэнэб»,—гэһэн Шэтын губернаторай гараа моторлоһон аржагар тамгатай бэшэг байба.

Гулваанарай һанал эрид хубилжа, Бадма Очировые нэгэн дуугаар Хорин дүүмын тайшаагаар һунгажархиба. Шэнээр һунгагдаһан залуу тайшаае галзуудан гулваа амаршалаад, бүхы гулваанартай хамта уриж сайлуулба. Һаналаа хубаалдажа, үнөн зүрхэнһөө үгэ ангалдаһандаа зохид хөөрэлдөөн боложо, шэнэ тайшаагай хэлэһэн һанамжа, зөрилго бултанда һайшаагдаһан байгаа. Бултадаа туһалхаар бэлэн байнаб» мэдүүлбэ.

Шэнэ тайшаа зондоо үгаеэ дуулгажа, түрүүшын тайшаанарай олон жэлэй хугасаа соо хэһэн алдуунуудые заһажа, шухала хэрэгүүдые бүтээн, зондоо хүндэтэй 17 жэл соо тайшаагай тушаалда хүдэлхэ зуураа олон амжалтынгаа дунда худалдаа наймаанай байдал онсо һайжаруулһан, хүршэ гүрэнүүдээр холбоо барисаа үргэдхөө. Буряад арадай дурадай ногоон сай, хубсалха хүхэ даалимба, хургы тортон элбэг болобо.

Дасан болон олоной һуудал газар нютагуудта наймаашадай магазинууд нээгдэбэ. Арад зон гэр дээрээ дуратай сагтаа мал, малайнгаа шэмэ, түүхэй эдлэлээ худалдаха дүүрэн аргатай боложо, ябуул наймаашадые аргадаха, мэхэлүүлхээ болёо. Нютаг бүхэнние Шэтын болон Петровско заводой томо томо хүпеэсүүдтэ хубаажа үгөөд, хэн хэнэйнгээ тала хаража, холбоо һайтай байхые хүсэбэ.

Шажан мүргэлэйшье хэрэг гуримтай боложо, мүрөө өлобо. Зондоо хүндэтэй Бадма Очировта «Хүндэтэ тайшаа» гэһэн нэрэ зэргэ олгогдобо. Хүбүүниинь Цыдып Бадмаев эсэгынгээ һуурида һунгагдажа, 15 жэл соо эсэгынгээ эхилһэн һайн хэрэгүүдые үргэлжэлүүлээ. Нигэжэ эсэгэ хүбүүн хоёрой 32 жэл соо ашатай туһатай алба хэһые арад зон зүрхэндөө хадагалжа, түүхэдээ оруулжа мүнхэлһэн байдаг.

8. Цыдендоржо АЮШИЕВ

1890 ондо Хорин тайшаагаар Цыдендоржо Аюшиев һунгагдаба. Аюшиев Эгэтын хойморой Хара-Шэбэр нютагта түрэһэн, тэндээ ажаһуудаг байгаа. Гимназиэ дүүргэһэн ороё, буряад бэшэгтэ һайн эгээл эрдэмтэй тайшаа байгаа. Зарим гулваанар торохо, булигдахадаа, хороёо бусалаад, «хэмэл ухаатанай» гэжэ нэрлэдэг болоо. Энэ үгыень Эрдэни Бамбацыренов буруушаажа: «Эрдэмтэй аад, ухаатай хүн—хүсэд хүн юм. Ухаагүй аад, эрдэмтэй хүн—хахад хүн гээшэ. Эрдэмгүй аад, ухаагай хүн—хүн гээшэ»—гэжэ хэлээ.

Аюшиев даамгай номгоноор урда тайшаанарай хэрэгые саашань үргэлжэлүүлхэ зуураа, харгы зам улам һайжаруулха, тарыан ажал гуримшуулха талаар һайшаалтай ажал ябуулаа. Мүргэлэй орон дасануудые мандуулха талаар эмхидхэлэй хэрэгүүдые үрэ ехэтэйгээр эмхидхээ.

Дээдэ эзэн хаанай уг залгамжалагша Николай Александрович түбине эрьежэ, харн гүрэнөөр морилоод бусахадаа, Хорин газар дээгүүр үнгэрээ байгаа. Энэ түүхэтэ мишарые Цыден ноён айхабтар ехэ бэлэдхэл удаан саг соо удха ехэтэйгээр хэжэ, тон һайханаар угтажа үдэшэһэн байгаа.

Бүхы хүүргэ шэнээр барюулаа, ташалуур муу харгынуудые малтуулан заһуулжа, столбо зоолгоо, өөрынгөө харгы тэгшэ зөөлэн болгогты гэжэ зондо хандаһынь бүхы зон, хүгшэд, хүүгэдгүй гаража, харгы даэрэхи модоной үндэнэ сабшажа жэгдэлһэн, хонхосог газарта элһэ шорой адхаа.

Хаанай морилхо үдэрые зондоо түрүүн дуугажа, бүхы арад зон ерэхэ эзэн хаанаа харгы дээрэ угтажа үнгэргэхэ, удашэхэ ёһотойт. Харгы шадараа эшэгы гэрээрээ зөөжэ ерэзд, ажалаа харуулжа байхат. Арһаяа эрьюугэдэжэ, нооһоёо сохижо, эшэгыгээ даража, айрһа, хурһаяа хатаажа байхые харуулагты, бүхы мал адуунаяа харгы шадар бэлшээжэ харуулагты. Изагуурта ехэ айлшамнай буряад арад гээшэ ямар ажалша, ямар олон малтай юм гэжэ хаража ябаг. Хөөнөн тала бү байлгагты, обоо тайлгаяа энэ удэр тахижа байгты. Хүн бүхэн айлшанаа хараха, харагдаха ёһотой. Буян олохот! Бүхы залуушуул хүбүүд, басагадаа гоёор хубсалуулагты. Шэмэг зүүдхэлыень зүүлгэгты, булта залуушуул эмээл мориндоо мордожо, хүбүүд гүйгөөшэ мориндоор, басагад хатарша жороо мориндоор өөрынгөө нютагһаа үнгэртэр удэшэхэ ёһотой. Ямар олон миниин үетэн бии юм гэжэ цесаревич хараг гэһэн Цэдэн ноёной заабари захяае гулваа зайһан, ламхайнар, ехэ һайнаар нютаг бухэндэ бэелүүлжэ шадаа. Хаанай мори һэлгэхэ газарта, бүхэ барилдаан, хүүгэдэй шагай наадан, номо харбаан боложо байгаа. Хаан изагуурта болон удэшэжэ ябагшадта тогоонто архи, сэгээ аягалжа, сагаан эдеэ дурадхан байгаа. Эгэтын, Тайлуудай хушуундa мори һэлгээн болоходо, Маарагтын суута бүхэнүүд барилдажа байгаа ха. Хэдэн үндэр нюһатай хүгшэдэй намаишалан һунажа мүргэжэ байхые хараад, Николай Александрович уяржа, сагаан пулаадаар нюдэеэ аршан байтараа, яларжа байһан Эгэтын дасаниие обёороод, удаан хараба.

Дасамнай суутайл болохо ха гэжэ үбгэд баярлаһан юм гэхэ. Цыден ноён Хорингоо зүүн захаһаа баруун заха хүрэтэр хаан хүбүүн айлшанаа һайнаар угтан удашэжэ, Хорин ахалагша тайшаа Цыден Аюшиев Станиславска лентэтэй хузуунэй медаль хайрада хүртөө. 1896 ондо Николай II хаанай шэрээдэ һуухада, Цыден ноён уригдажа, Забайкалидахи буряадуудай Степной дүүмэнүүдэй тайшаанартай өшолдожо хаадаад, алтан медаль хайратай бусажа ерээ.

Удаань Цыден ноён, «биһаһатайшье болооб, бэем үлбэр болоо» гэжэ тайшаагай тушаалһаа буулгахые мэдүүлээ.

9. Эрдэни ВАМБАЦЫРЕНОВ

Галзуудай гулваа Вамбацырен уг залгаха хүбүүгүй байһандаа сэдьхэл дутуу ябадаг байгаа. Нэгэтэ хазаар моритой хүнүүдээр ябажа ябатараа, посхоодой үүдэнэй хажууда мансылаад табижархиһан үхибүү оложо үзэхэдэнь, нялха нарайхан хүбүүн хэбтэбэ ха. Нүхэдэйнгөө юу олобот гэжэ һонирходо, «Эрдэни олооб!» гэжэ ехэ баяртайгаар харюусаад, мориной гүйдэлөөр гэртээ бусашаһан юм гэхэ.

Ород эхэнэрэй өрхиһөн энэ хүбүүндээ Эрдэни гэжэ нэрэ үгөөд, нэрэдээ оруулжа, һайханаар хүмүүжүүлһэн, номдо һургаһанай ашаар бэрхэ эрэ боложо, наһанайнгаа хүсэхэдэ, эсэгынгээ орондо гулваа боложо һуугаа. 1898 ондо Эрдэни Вамбацыренов Цыден ноёной орондо Хорин тайшаа боложо һунгагдаа.

Энэ Хорин степной дүүмын арбан дүрбэдэхи һүүлшын тайшаа болоно. Хүлисэнгы даруу зантай, арадайнгаа ёһо заншал, шажан мүргэл ехээр хүндэлдэг, зондоо туһалха гэжэ оролдодог, ядаһан, тулиһанда һанаагаа зободог, арадайнгаа түлөө олон үүсхэл гаргажа хүдэлхэ хараатай, эрмэлзэл схэтэй ябаа.

Сагай байдал хүлгөөтэй боложо, дээдын газаран эрилтэ шангарба. Хорин Степной дүүмэ болюулжа, волость болгохо гэһэн эрилтые гол таһа арсаба. Эрхүүгэй губернаторай эрилтэ үүргэбөгүй. Эрхүүгэй губернаторай Вамбацыреновые арестовалха захиралта үгажэ, зорюутые табихада. Вамбацыренов тайшаа бүхы гулваанараа, ламхайнараа абаад, Агын найман эсэгын гулваанар, ламхайнартай суглаа хэхэеэ Шэтэ хото ошобо.

Шэтын губернаторта Хорин тайшаа Вамбацыреновые дары барижа тушаагты гэһэн захиралта ошобо. Энээнние дуулаһан Вамбацыренов хэдэн нүхэдөө абаад, «миниин мэдэ» дуулгатар гулваанар Хори дээрэ байгаарайгты. Шэтын станци дээрэ дежүүрнэ байлгагты» гэжэ хэлээд, вагондо һуугаад, Петербург ябашаба. Хорин тайшаа хаанай хуулида эсэргүүсэд тушаагдаба гэжэ үгэ хаа-хаанагүй тарашаба. («Энээн тухай «Паровоз хуугайлна» гэжэ Ж. Балданжабоной роман соо бэшэгдэнхэй). Эрдэни Вамбацыренов нүхэдтээ ошожо, ерэһэн ушараа айладхаха зуураа волость болохые арсаһан ушарта би зэмэтэйб, миниин алдуу болоно. Би буряад хүнэй үргэжэ тайшаа болотор хүмүүжүүлһэн ород хүнэй үншэн үхибүүн гээшэб. Ород яһанай хүн тайшаа болоод, арбан нэгэн эсэгын дүүмые усадхажа тарааба гүүлэхэ тон дурагүй ябааб. Хуушаараа байха аргагүй гээшэ гүбди гэһэн асуудал табихадань, эзэн хаан Николай энеэбхилэн зөөлэхэнөөр хандажа: «Этигэнэб, үгэдэш, Назрээ ород шарайтай хүн байнаш. Сагай байдал өндоо болоо. Волость болоогүйдэ таарахагүй.

— Тиигээ һаа, бидэ долоон хоног соо волость болоод, танда дуулгахабди»,—гэжэ тайшаа харюусаба.

— Зүб ойлгоот. Бэрхэт,—гээд бултандань алтан медаль хайра хүртээгээд, хүн бүхэндэ 12 мүнгэн халбага бэлэгүүдые барюулаад мордохуулба.

Дары волость болохо болоообди. Волость болоод, эзэн хаанда телеграмма сохигты гэһэн телеграмма түмэр замай Хэжын станцяар дамжуулан, Вамбацыренов Хорин дүүмэдэ дамжуулаа һэн ха.

Эрдэни Вамбацыренов тайшаамнай тушаагдан зарагдашаба гэлдэжэ, хоринхидай байтар эзэн хаанай хотоһоо алтан медаль хайратай бусажа, ябана гэжэ дуулахадаа, Хорин зон булта баяраар халиба. Тайшаагаа яажа уттаха тухай гулваанар зүбшэжэ, төөлэй табиха, дуу бариха гэжэ шиндэбэ.

Тайшаагаа уттажа, ехэ найр үнгэргөө. Энэ найрые Хэжэнгын суутай дуушан Түхэрээбшиин дуулаһан дуун ехээр шэмэглэһэн юм гэхэ:

Эрдэни ноён хоорхыгөө
Эрхүүһээ сааша
зараһыень,
Эзэн хаанай ордонһоо
Энгэртээ медальтай
бусабал ха.
Эзэн хаанай хуулине
Эндүүш үгы даганхай
Эрдэнини ноён хөөрхыг.
Амбын ноён хөөрхыгөө
Ангарһаа сааша
зараһыень,
Абай хаанай ордонһоо
Алтанхан медальтай
бусабал ха.
Абай хаанай хуулине
Алдууш үгы даганхай
Амбын ноён хөөрхы.

174 жэл соо үргэлжэлжэ байһан Хорин арбан нэгэн эсэгын степной дүүмые болюулжа, долоон волость баталһаниинь нимэ һэн: 1. Хуасай волость, 2. Хүбдүүдэй волость, 3. Галзуудай волость. 4. Харганын волость. 5. Худайн волость. 6. Бодонгуудай волость. 7. Гушадай волость. Эдэ бүгэдэ дүүмынгээ туг хубаажа абаа. Волость бүхэн иэлэнхы нютагуудые оройлон ударидаха гэлдэжэ, хоринхидай байтар эзэн хаанай хотоһоо алтан медаль хайратай бусажа, ябана гэжэ дуулахадаа, Хорин зон булта баяраар халиба. Тайшаагаа яажа уттаха тухай гулваанар зүбшэжэ, төөлэй табиха, дуу бариха гэжэ шиндэбэ.

Тайшаагаа уттажа, ехэ найр үнгэргөө. Энэ найрые Хэжэнгын суутай дуушан Түхэрээбшиин дуулаһан дуун ехээр шэмэглэһэн юм гэхэ:

Эрдэни ноён хоорхыгөө
Эрхүүһээ сааша
зараһыень,
Эзэн хаанай ордонһоо
Энгэртээ медальтай
бусабал ха.
Эзэн хаанай хуулине
Эндүүш үгы даганхай
Эрдэнини ноён хөөрхы.
Амбын ноён хөөрхыгөө
Ангарһаа сааша
зараһыень,
Абай хаанай ордонһоо
Алтанхан медальтай
бусабал ха.
Абай хаанай хуулине
Алдууш үгы даганхай
Амбын ноён хөөрхы.

174 жэл соо үргэлжэлжэ байһан Хорин арбан нэгэн эсэгын степной дүүмые болюулжа, долоон волость баталһаниинь нимэ һэн: 1. Хуасай волость, 2. Хүбдүүдэй волость, 3. Галзуудай волость. 4. Харганын волость. 5. Худайн волость. 6. Бодонгуудай волость. 7. Гушадай волость. Эдэ бүгэдэ дүүмынгээ туг хубаажа абаа. Волость бүхэн иэлэнхы нютагуудые оройлон ударидаха гэлдэжэ, Харганын волостьдо Худан, Чисаана, Гөнзогор Хэжэнгэ. бүхы Хёлго ородог һэн. Энэмнай мүнөөнэй бүхы Хэжэнгын аймаг, Шэтын областиин Хёлгын нютагууд болоно.

Ц. НОМТОЕВ,
Буряадай арадай уран зохёолшо.

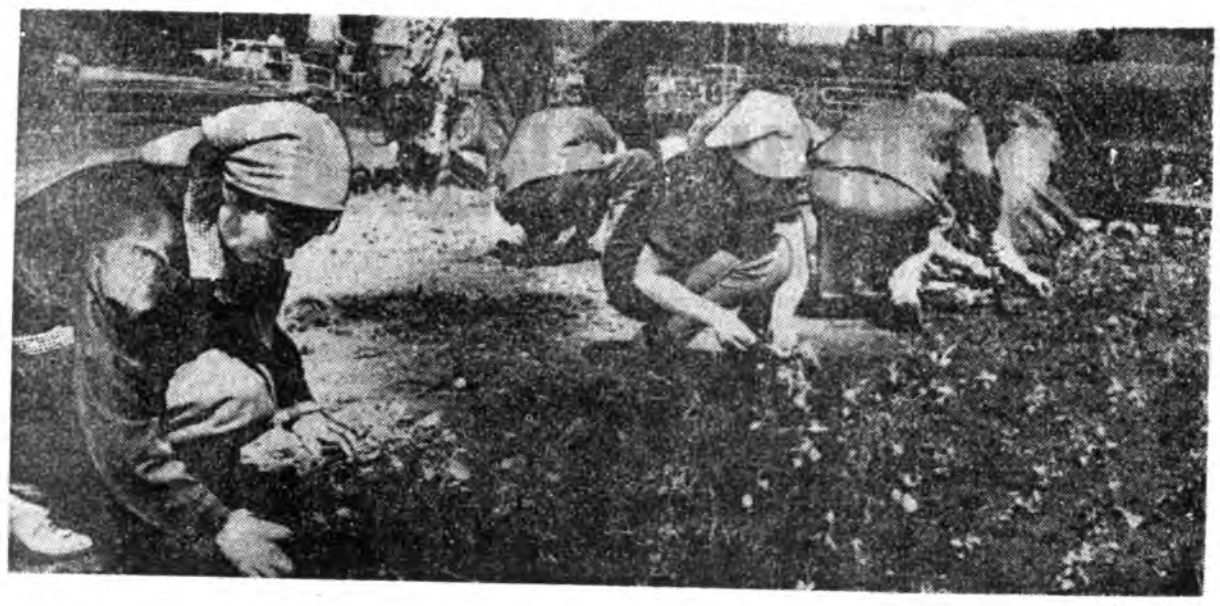

НЮДЭ БАЯСУУЛАГ ЛЭ

Улаан-Удэ хотые ажаһуудалай талаар болбосон түхэлтэй болгохо 3 комбинат бии юм. Мүнөө эндэхи худэлмэрилэгшэд модо, һөөгүүдые һуулгаха худэлмэрээ дүүргээд, сэсэгүүдые тарижа захалба. Район бүхэндэ 1—1 мастер томилогдонхой, хүн бүхэниинь бригадые ударидадаг юм.

Байгша ондо бүхы город соомнай элдэб янзын—олон, нэгэ жэлэйшье 700 мянган шахуу—сэсэгүүд таригдаха. Канна, сальвия, герань, пион, бегония гэхэ мэтэ олон.

Горзеленстройн коллектив энэ бүхы ажалые хүтэлбэрилдэг, туһалдаг, заажа үгэдэг юм. Тус предприятиин Таежный һууринай «Воровская падь» гэжэ газарта 150 гектарта элдэб һөөг, модон һуулгагдаа. Мастернууд Тамара Григорьевна Вакарина, Любовь Ивановна Загузина, Зинаида Александровна Москвитина гэгшэд үнинэй худэлмэрилэгшэд мүн.

— Сэсэгүүдые тарилгаяа нэгэ бага оройтуулба хабди. Теэд нүгөө талаһаа июнь һара соо хүйтэн болоно. Ургамалай хүлдэшөөгүй һаань, һайн һэн,— гэжэ Советскэ районой мастер Т. Г. Вакарина хэлээ бэлэй.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: 1. Георгины сэсэгүүд һуулгагдана. 2. «Болгоомжотойгоор буулгая...». 3. Мастер Тамара Вакарина.

С. БАЛДУЕВАЙ фототекст.

ЭХЭНЭР ХҮНДЭ ЭГЭЭЛ ТААРУУ

Дунда һургуули дүүргэхэ-дээ, «хэн болохоб, ямар мэргэжэл шэлэхэб» гэһэн асуудал минии урда байгаагүй юм. Үзэсхэлэн гоё байгаалитай Горхон нютагһаа (Загарайн райондохи) гаража, Улаан-Удэ ерэхэдээ, ямар нэгэн техническэ-мэргэжэлэй училищида орожо, худэлмэришэнэй мэргэжэл шудалха гэжэ шийдээд, үйлсын соносхолнуудта «16-дахи училищида конфетчик-бисквитчик» гэһэн мэргэжэлдэ һургана гээд ойлгобоб. Тэрэ дары тиишээ ошожо, документнүүдээ тушаагаа һэм. Нигэжэ хоёр часай туршада наһанайнгаа мэргэжэл шэлэжэрхёо балэйб. Зүб юумэ хэһэн байгааб гэжэ мүнөө сэдьхэгшэб. Хараад үзыт даа. Минии ажалһаа ондоо эхэнэр хүндэ таатай ажал хаанаһаа олдохоб? Цех соомнай дулаан, һаруул. Шууяа-шаалан, муухай үнэр-танаршье үгы. Үнэр тухай. Эндэмнай конфетын амтатай үнэр хангалтадаг. Таба-зургаан хоногой удаа заатагүй Горхон нютагаа, эжы, абаяа эрьежэ ошоходомни, «манай амततулечка ерээ» гээд эжы, абамни намайе үнэрдөөд, үнхидаад абагша. Нээргэшье, конфетын үнэр бүхы хубсаһандамни, бээдэмни шэнгэшэнхэй гээшэ ха. Арба һарын туршада 16-дахи училищида һураад, Улаан-Удын кондитерска фабрикада худэлхэеэ ерээ һэм. Тэрэ гэһэнһээ хойшо хоёр хахад жэл үнгэршэбэ. Наһажаал Галина Григорьевна Захарова минии туруушын һургагша болоо һэн. Талха һагшаха, худхаха, пеэшэндэ болгохо, лини дээрэ анхаралтайгаар ажаллахые тэрэ наада захидаг, ойлгуулдаг бэлэй. Картон коробконуудые бүтээдэг автомадай дэргэдэ зогсожо, печени жэгдэхэнээр сааһан соо орёогдоно гү, таһардаһан болоногүй гү гэхэ мэтээр халаанай туршада ажаглана гээшэбди. Арбан дүрбэн килограмм печенитэй хооробуудые саг үргэлжэ үргэжэ табихада хүндэшэг лэ даа. Энэ худэлмэри эндэмнай ехэ хүжүүнээр, оньһожоруулагдана. Мүнөө хүшэр сагай үедэ энэмнай хуушааралаа үлэхэл ха даа.

«Шахматное», «К чаю», «Юбилейное», «Наша марка», «Чайное», «Полянка», «Ручеек», «Целинное», «Летнее» печенинүүдые, элдэб вафли, пончигуудые манай цехтэ бүтээдэг. Технолог Татьяна Афанасьевна Родионова, цехэй начальник Татьяна Петровна Попова, хоёр мастер, гурбан химик-лаборант гэгшэд продукциин шанар шалгажа, оруулнуудынь хэгдэнэ гү, хэды процент саахар, хэды лимонно кислота, хэды патока печени, конфетэ болголгодо хэрэглэгдэнэб гэхэ мэтые наринаар хинана. Хоёр бригада болон худэлнэбди. Намтай хамта училищи дүүргэһэн басагад эндэ олон. Лена Свешникова, Лена Жукова, хабсаргагша Валера Зиблицев, мүн конфетэ бүтээдэг цехтэ манайхид олон. Нэгэ хамтын байрада ажаһуудаг һэн хадаа бэе бээдээ ябалга-оролготой, кино, театр гэхэ мэтын газараар сүг ошодогбди.

Худэлмэришэдэйнгөө ажаһуудал байдалые хүнгэдхэхэ тэдхэхэ талаар хүтэлбэрилэгшэднай яһала оролдодог, үүсхэл гаргадаг. Үглөөнэй найманһаа удэшын 4 час болотор худэлхэдөө, нэгэ часай туршада халуун эдеэ бариха аргатайбди: эндэмнай столово бии юм. Удэр бүри 15—20 түхэригэй эдеэ хүн хүхэн барина, [illegible] миниитээр үгтэнэ, гоё[illegible] бээ, фабрика эдеэ[illegible] гашануудые даажа [illegible]шэ ааб даа. Тепли[illegible]гоо үгэрсэ ургуулда[illegible]нине бидэндэ [illegible]лэлтэтэйгээр худал[illegible] Коттедж бариха [illegible] бэшүүлгэ болодог, хуб[illegible]нар нишэ асарагда[illegible] бидэндэ таатай гүб[illegible]томатическа линии[illegible]ошохо аргагүй. Бид[illegible]лалтын үедэ фабрик[illegible]рёо соохи худалда[illegible]ошоод харагшабди. [illegible] байрамнай шэнэ, [illegible] хүйтэн үһатай, алтай[illegible] балконтой. Байры[illegible] ороидоол 3 түхэриг[illegible]гэ һарадаа түлэдэг[illegible]дамда тараһан баса[illegible]римдаа эндэмэ нүхэрт[illegible]жэ, өөрын таһалгата[illegible]дог. Юрэдөө, мэргэ[illegible]лэжэ байгаа залуу[illegible] училищи дүүргэдэ л[illegible]унай ерэжэ худэлда[illegible]уряалнаб. Мүнөө үе[illegible] хэһэн хүн олонитай[illegible]дэтэй болохо байна.

С. БЫ[illegible]
Улаан-Удын кондит[illegible] фабрикын худэлмэри[illegible]

ШЭНЭ МЕДАЛЬ ТУХАЙ

МОСКВА. «Сүлөөтэ Россин хамгаалагшада» гэһэн медаль бии болгохо тухай Хуулиин проектые республикын Верховно Совет һаяхан баталан абаба. 1991 оной августын 19—21-нэй буһалгаанай үедэ Россин Федерациин Соведүүдэй байшангые хамгаалалгада хабаадагшад, энэ эсэргүүсэлтые эмхидхэгшэд, мүн тэрэшэлэн тэдэ үдэрнүүдтэ нютагуудта конституционно засаг дэмжэһэн хүнүүд тэрээгээр шагнагдаха юм гээд медаль тухай дуримэй проект соо тэмдэглэгдэнэ.

Медаль тухай дуримые хүсэлдүүлэн бэлдэхэ гээд түрэнэй шагналнуудай талаар комиссида, хуулиин талаар комитедтэ даалгагдана.

(ИТАР-ТАСС).

БАЙГААЛИИН ОРШОНДО МҮРЫСӨӨ, АМАРАА

Ехэ-Хунилын һургуулиин һурагшад энэ хэмжээ ябуулгадаа эртээнһээ ехэл эдэбхитэйгээр бэлдэжэ эхилээ һэн. Юуб гэхэдэ, тэдэнэр аяншалагшадай слёдые ехэл һонирхолтойдо тоолодог. Следто һурагша бүхэн хабаадахые оролдодог байна.

Аяншалагша хадаа байгаалида ехэ дуратай хүн гэжэ тэдэнэр булта мэдэнэ. Аяншалагша сахин хамгаалха ёһотой ха юм. Следэй болохоһоо урда тээхэнэ, үнөө май һарада класс бүхэндэ хөөрэлдөөнүүд үнгэргэдэжэ, эндэ һурагшад Россин Федераци ой модоор эгээл баян гүрэн гэжэ ойлгожо абаа. Ой модон хадаа барилгада ба элдэб бүтээлнүүдые хэхэдэ үргэнөөр хэрэглэгдэдэг, сааһанай-целлюлозно ба химическэ промышленностин түүхэй эд, мүн түлишын гол зүйл болоно. Тиихэдэ манай ой тайга ан амитадай, шуубуудай, хорхой шумуулнуудай ажамидардаг гэрынь болоно ха юм.

Ой тайга хадаа хүниие балхи шуурганһаа, халуун, хүйтэнһөө хамгаалдаг, амилха агаарыень, ундалха үһыень сэбэрлэдэг цүхэрынь гэнэ. Ой тайга онсо сорьин, байгаалиин бүх гуримаар ургадаг. Үбэлэй удэршууд ааралтынь хаһа болоно. Харин хабартаа һэргэжэ эхилнэ. Эгээл мододой, һоог бургаһануудай набшаһаалга, погоон байхан үнгэсэ оруулжа байхадань, һурагшад шуугы, ойдо аяншалжа, сэсэг, набшаһанай һалбархые хаража сэдьхэлээ ханадаг аяншалгай.

Класс бүхэндэ слёдые ямаараар үнгэргэхэ тухай өөрын түсэб зохёогдоо. Спортивна аяншалгын зарим зүйлнүүдээр үнгэргэгдэхэ мүрысөөн эндэ гол һуури эзэлнэ. Тиихэдэ аяншалагшадай энэ һайндэрэй үнгэргэгдэхэ газарай карта тэдэнэр зохёотодоор, гоёор карта[illegible] Эдэ хүбүүд нютаг[illegible]гэ харгы, газарай [illegible]гай түхэл дүрсэ, ба[illegible] байгуулһан һонирхолдан бүхэниие [illegible] байна, карта дээр[illegible]са тэмдэглэжэ шадаг[illegible]

Аяншалгын һаад[illegible]дые гаталха талаа[illegible]гэгдэһэн мүрысөөнд[illegible]хи классай үхибүүд[illegible]лэбэ. Харин хөөрө[illegible]бадахи һууринуудыг[illegible]дахи, долоодохи [illegible] һурагшад эзэлэ[illegible]дай ооһэдынь зохёо[illegible]түбэгүүдэй зуруудыг[illegible]далгада табадахи, зу[illegible] классайхид эрхимлэ[illegible]юһэдэхи класс гурба[illegible]ригда гараба.

Удаань эдир аяш[illegible]майхан тодохо, хуб[illegible]хэ талаар мүрыс[illegible]тихэдэ уран һайхан[illegible]мэйхидэй конкурс бо[illegible]дреи Ковалев өөр[illegible]хёһон шог дүүнүүд[illegible]тэй бэрхээр гүйсэдг[illegible]лараг шадай маг[illegible]тоо. Эдэ шанагша[illegible]рысөөндэ бااھ[illegible] классайхид түрүү[illegible]гарба.

Тобшоор хэлэхэ[illegible] Хунилын һурагша[illegible] бүхэндэ хүлеэжэ[illegible] аяншалагшадай слёд[illegible]удынхидаал адли е[illegible]нирхолтойгоор [illegible]Слёдто хабаадагш[illegible]шадал соогоол ажа[illegible]рысөө, амараа, хүн[illegible]хэдэн һайхан байгаа[illegible]шондо һурагшад с[illegible]нирхолтойгоор үнгэ[illegible]даа.

В. СТЕП[illegible]

— Би эгээл жаргалтай одон доро түрөө ёһотойб. Бүхы һанаһан хүсэлиг бэелүүлэгдээ. Ажабайдалһаа бүхы юумэ — алдар соло, мүнгэ—абажа шадааб, хүн зоной халуун анхаралые, дура сэдьхэлые булягааб, өөрынгөө дуратай ажал хэнэб. Энээндээ бүхы сүүдхын 24 час зорюулхаар бэлэнби. Эгээл ехээр омогорходог хоёр хүбүүтэйб, тэдэмни минии бүхы этигэл найдабари, минии ерээдуй,—гэжэ киногой, театрай ба телевиденийн мүнөө үедэ Мексикэдэ эгээл мэдээжэ болоһон актриса Вероника Кастро хөөрэнэ. Эдэ үдэрнүүдтэ телевизор харагшадай һонирхол татажа байһан «Баяшуул баһал уйладаг» гэжэ олон серитэй мексикан киногой гол ролие гүйсэдхэһэн бэлигтэй артистка Вероника Кастро тухай уншагшадтаа хөөрэжэ үгэхэмнай.

Латин Америкэдэ мэдээжэ болоһон энэ актриса ганса 20 гаран теленовеллэдэ, мүн тэды тоотой кинофильмдэ наадаһан уран бэлигтэй бэшэ, мүн арбаад гаран томо дискэ дээрэ дуунуудаа бэшэһэн дуушан, телевиденийн программые хүтэлгшэ (һүүлэй чемпионадай үедэ футболоор үнгэргэгдэһэн тулалдаае удхалан хөөрэжэ үгөө), тэрэшэлэн олондо мэдээжэ продюсер (режиссер) мэргэжэлтэй хүн юм. Тэрэ концертнэ залтай, өөрын хубиин телестудитай. Эндэ үдэшэ орой болотор һуниин хүхюу зугаатай программануу харуулагдадаг юм. Эдэ бүгэдэнөө гадна уласхоорондын удхатай шоунаада эмхидхэгшэ байһан Вероника Кастро мүнөө үедэ түбиин бүхы «одонуудай» (бэлигтэй зоной) Америкын нээгдэһээр 500 жэлэй ойдо зорюулагдаһан хит-парад үнгэргэхэ бэлдэлгэ хэжэ байна.

— Нэгэл юумэндэ, тодорхойлбол, политикада шадал бэлигээ туршаагүйб,—гэжэ Вероника һанаа алдан хэлээд:—Үнэн дээрээ би мэргэжэлээрээ дипломат, уласхоорондын эрхээр мэргэжэлтэйб. Мексиканска национальна университедэй уласхоорондын эрхээр факультедтэ һуража гарааб. Хэзээ нэгэтэ элшэн сайдай туушаалаар Москва ерэхэдээ болохоб гэһэн этигэл найдалтайб. Юундэ тиигэхэгүйбиб? Актернууд-министрнүүд, актернууд-президентнүүд байдаг ха юм. Политика хадаа баһал театр болоно ха юм, зүгөөр тэрэнэй нааданда бүхы дэлхэй хабаадана,—гэжэ тэрэ тодорхойлоо һэн.

Байгша оной октябрь һарада Вероника Юдит Саин Кастро (дүүрэн нэрэнь нимэ) 40 наһатай болохо. Наһанайнгаа 25 жэлые зохёохы ажалда тэрэ зорюулһан байна. 1967 ондо телевиденеэр харуулагдаһан «Операция хахэ» гэһэн комедидэ нэгэ багахан роль анха түрүушынхиеэ тэрэ наадаа һэн. Удаань гоё һайхан бэетэй, сэбэр шарайтай Вероника фотомоделеэр ажалладаг байгаа...

— Та хоёр хүбүүдэй эхэ байнат, нэгэшье дахин хадамда гараагүйт. Манай эндэ ганса бэе эхэ гэдэг гээшэ. Ажабайдалдатнай ехэ иниг дуран дайралдаагүй гээшэ гү, али та гэр бүлэ болохо хэрэгые хэрэгсээдэггүй байгаа гүт?

— Үнэхөөрөө сүүдхыч 14—16 часай туршада хүдэлхэдөө, ажалдаа дарагданаб, тиимэһээ үбгэн тухай бодомжолхо сагшье, хүсэнщье үлэдэггүй. Ажалдаа, өөрынгөө мэргэжэлдэ хадамда гарамхай гэжэ нам тухай хэлсэдэг. Иниг дурые би түрүү һуурида табидаггүйб. Энэ асуудалда бүһэтэй зон анхаралаа хандуулдаг. Тиимэһээ һанаатай эрэшүүл олон байгаа, зүгөөр нэгэнишьше хадамда гарахыем дурадхаагүй. Олонхи бүһэтэй зон намһаа түбэгшөөдэг байгаа, минии алдар солоһоо, мэдээжэ байһанһаамни далтирдаг байгаа ха. Зариманиинь минии нэрые хэрэглэн, өөрынгөө харгы нээгээ, тэсэбэригүй нүгөөдүүлынь хүлеэхэеэ арсаа...

КРИСТИАН гэжэ түрүүшын хүбүүгээ 17 наһатайдаа түрөөб, эсэгэнь актер һэн. Зүгөөр эдэ жэлнүүд соо нэгэшье дахин хүбүүнтээ уулзаха һэдэлгэ тэрэ гаргаагүй. Минии үбгэн болоогүйнь һайн гэжэ мүнөө бурханда баяр хүргэнэб,—гэжэ тэрэ хөөрөө һэн.

Вероникын һүүлшын иниг дуран болоһон залуу актер Омар Фьерро гэгшэтэй «Бурханууд мүнгэ түлэг» гэһэн теленовеллэдэ хамта наадаа юм. Тэдэ хоёрой иниг дуранай харилсаан тухай Мексикын газетэ болон журналнууд гурбан жэлэй туршада ехэ тодорхойгоор бэшээ һэн. Гэр бүлэ болохо дурагүй Вероникын зорилгонь буруу һурэхэнь ха гэжэ нухэдынь баясажа эхилээ һэн. Ехэ найр тухеэржэ, Омарһаа басага түрэхэ хүсэл тухайгаа Вероника бултаниие найдуулжа байгаа. Зүгөөр найрһаа һара урда тээ тэдэ хоёр шангаар шуулдажа, харилсаагаа таһалһан юм.

— Өөрынгөө хүбүүдһээ, ажалһаа таһаржа, элдэб зүрхэ сэдьхэлэй һэдэлгэдэ сагаа гээхэ аргагүйб. Миниии ажабайдалда эгээл гол юумэн гэхэдэ, минии үхибүүд болоно,—гэжэ Вероника хэлээ һэн.

ВЕРОНИКА ЭХЭТЭЕЭ, дүрбэн дүү хүбүүд, басагдтаяа нэгэ гэр бүлэ болодог, эбтэй эетэйгээр ажаһуудаг юм. Аша зээнэртээ хамта 24 хүн тоологдоно. Эдэ бүхы түрэлхидынь Вероникынгаа хэрэгтэ, аша туһада ажалладаг юм. Беатрис гэжэ дүү басаганиинь эгэшынгээ һара бүри һэлгэгдэдэг хубсаһанай модельнүүдые бэлдэнэ. Нэгэ дүү хүбүүниинь тэрэнэй мүнгэ өөриин хэрэг эрхилээ, харин нүгөөдэнь— Вероникын программын ахамад администратор. Үхибүүдээ, аша, зээнэрээ хүмүүжүүлхэ үүргэ, гэрэй ажал Вероникын эхэдэ даалгагданхай юм.

Нүнии олон серитэй, һонирхолтой телепрограмма Вероника бэлдэжэ, өөрөө шадамар бэрхээр хүтэлбэрилдэг юм. Жэл бүри хоёр, гурбан теленовеллэдэ наадажа, гансаншье Мексикэдэ бэшэ, мүн бусад гүрэнүүдтэ мэдээжэ болоһой.

«БАЯШУУЛ БАҺАЛ УЙЛАДАГ» гэһэн зуун серитэй телероман хадаа актрисын түрүүшын худэлмэринүүдэй нэгэн байгаа. Энэ фильм 13 жэлэй саана буулгагдажа, олон гүрэнүүдтэ, нэрлэбэл, Урда Америкын оронуудта, Италида, Хитадта, Ватиканда телевиденеэр харуулагдаһан юм. Римэй Папа Иоанн Павел II бэлигтэй артистые урижа, уулзаһан байна.

Ород телевизор харагшадай эүрхэ сэдьхэлые буляаһан тухайнь Вероникада хөөрэжэ, Россида таһай наадаһан энэ телероман һонирхон харана гэхэдэмни, тэрэ нигэжэ хэлээ һэн:

— Минии бүтээлэй ород зоной зүрхэ сэдьхэлые худэлгэһэниинь ехэ һайн гээшэ. Тиигэншьегүй яахаб? Телевиденийн аша туһаар гэр бүхэндэ, бүлэ бүхэндэ орохо аргатайб. Өөрынгөө шидхэгдээгүй асуудалнуудые, муу юумэсэ мартаха, тиин эгээл нангин юумэнүүд, хүндэ эгээл ехэ баяр, жаргал асардаг иниг дуран, бүлэ, гэр, үхибүүд тухай һануулха ажалые телесериалай жанр хүнүүдтэ олгоно.

— Та мүнөө Мексикын эгээл баян эхэнэрнүүдэй нэгэн байнат. Ямар нэгэ үйлэ хэрэгээр уйлаха ушар танда байгаа гү?

— Дутын зонойнгоо наһа барахада, үхибүүдэй үбдэхэдэ, иниг дуранай холодоходо, юрын хүнүүд шэнгээр баһал уйладагби. Зарим ушарта хүсэ шадалгүйһөө. Зүгөөр өөрыгөө һула хүмби гэхэ аргагүйб.

ҺАЯШАГ гэрһээ машинаараа телестудиада оношо ябааб. Машинаяа өөрөө жолоодожо ябааб. Светофорой хажууда машинаа байлгахаламни, мотоцикл дээрэ һууһан хоёр хүн машина заһадаг томо түлхюурээр машинымни сонхые тэнэ сохижо, пистоледээр занаад, сүүмхэтэй мүнгыем. хэдэн чегүүлые буляажа абаад, үгы болоо. Шангаар уйлаа һэм.

...Хододоо энеэбхилһэн, жаргалтай шарайе хүнүүд хараха дуратай байдаг. Тиимэл зандаа байха гэжэ оролдоноб.

Н. ВАСИЛЬКОВА.
(«Культура» газетэһээ).

Киногой «одод» тухай

Танилсагты: Вероника Кастро

МЕКСИКАН ТЕЛЕФИЛЬМДЭ «БАЯШУУЛ БАҺАЛ УЙЛАДАГ» ГЭҺЭН ОЛОН СЕРИТЭЙ ТЕЛЕФИЛЬМДЭ МАРИАННЫН ГОЛ РОЛИИЕ ГҮЙСЭДХЭҺЭН КИНОАКТРИСА ТУХАЙ

ДУРАСХААЛАЙ ДЭБТЭР ХЭБЛЭГДЭХЭНЬ

Хурамхаанай аймагай захиргаанай гулваа В. Д. Цыренов райвоен комадай, аймагай һониной, типографиин худэлмэрилэгшэдые, мүн һа халиин, Барханай, Хурамхаанай сомоной зайһануудые суглуулжа, аймагай Дурасхаалай дэбтэрые хэблэлдэ бэлдэхэ асуудал зүбшэн хэлсэбэ.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнда унаһан нютагай сэрэгшэдэй список бүримүһэн тодорхойлоогүй байһаар гэжэ эндэ шүүмжэлэгдээ. Дайнһаа бусаагүй сэрэгшэдэй нэрэнүүдые элирүүлхэ худэлмэри Аргатада, Гааргада, Дэрээндэ, Уланхаанда эмхигүйгөөр ябуулагдана гэжэ заагдаа.

Гадна сүлэлгэдэ, хаалтада байһанаа һайн дураараа Эсэгэ ороноо хамгаалхаяа ошоод бусаагүй хүнүүдэй нэрэнүүд мүн лэ Дурасхаалай дэбтэртэ оруулагдаха болоно.

Дайнда унагшадай нэрэнүүдые элирүүлэн тодорхойлгодо һургуулиин һурагшадые хабаадуулха, нургаа бусаагүй сэрэгшэдэй дурасхаалые мүнхэлһэн хүшөөнүүдые харуулһалха, хэрэгтэй гэжэ хэлсэдэбэ.

Байгша оной июниин 15 болоор нэрэнүүдые тодорхойлгын худэлмэрине дүүргэхэ гэһэн шийдхэбэри абтаба. Удаань аймагай Дурасхаалай дэбтэрые хэблэн гаргаха гэһэн шийдхэбэри абтаба.

Манай корр.

БУРЯТИЯ
мүнөөдэрэй номерто

«Дахинаа алдуунуудые хэхэгүйн тула»—Россин арадуудай соёлой талаар Россин Верховно Советэй комиссиин гэшүүн Ю. И. Семуковтой Т. Жимбуевагай хэһэн хөөрэлдөөн.

Амаралтын үдэр ногоон [illegible] Донировагай. Н. Ш[illegible]гэй репортаж.

«Туушаал эзэлэ[illegible] гушаал»—«Бурятия[illegible]тын штатнабэшэ [illegible]дент Б. Жигжитов[illegible]

Гэсэрэй ойн баяр[illegible]шан үльгэр түүм[illegible]дэр»—соёлой талаа[illegible]жасын Буряадай о[illegible]түрүүлэгшэ Ю. [illegible] статья.

Уншаа, дуулаа һэн гүт?

ХОРИН ЖЭЛЭЙНГЭЭ САЛИН АБА[illegible]

1969 ондо Совет Армиин младша лейтенант Виктор Ильин частинигаа дежурный постые орхижорхёод, пистоледүүдые абаад, КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь Брежневые хороохоёо Москва ошоо һэн ха. Леонид Ильичэй үгы байһан машина руу хоёр пистоледэй һомонуудай дууһатар буудаа юм. Тэрэ дороо баригдажа, ухаа дутуугай үбшэнтэй гэжэ тодоруулагдаһан Ильин Казанийн психиатрическа түсхай больницада нарин харуулһан доро байхаар оруулагдаа һэн. Хорин жэлэй туршада аргалуулаад, хоёрдохи бүлэгтэй инвалид гэһэн үнэмшэлгэтэй больницаһаа гараһан хойноо үнгэрһэн жэлнүүдэй туршада Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй зэргэдэ байһан [illegible] логдодог, жаргал[illegible] занаста гараһанаа элирүүлбэ. Совет офицер һэн хэрэгтэй [illegible]рин жэлэй туршада [illegible]мунгэ, инвалид хэ[illegible]абаха ёһотой байгаа[illegible]

Хүнэй бэеые хороо[illegible]хэһэн тэрэ 1990 о[illegible]рини 10-да Петр[illegible] районно арадай с[illegible]дуулга бариба.

Санкт-Петербу[illegible]родской суудай [illegible]рэгүүдэй талаар с[illegible]легиин 1991 оной [illegible] 18-най шийдхэбэ[illegible]хэдэг байһан сэрэ[illegible]даа Ильиндэ 23 88[illegible] хүнгэн түлэгдэхэ [illegible]

(«Курьер» газ[illegible])

Редактор
Ц. Б. ЦЫРЕНДОРЖИЕВ.
РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ:
ДАШЕЕВА Г. Х., ДОНДОГОЙ Ц. Ц., ЖИГЖИТОВ Б-М. Ж (харюусалгата секретарь), НИМАЕВ П. Н (редакторай орлогшо) РИНЧИНОВ С. Д (редакторай орлогшо), ТОКТОХОЕВА В. Э., ЦЫРЕНДЫЛЫКОВ Б. Ц.

Эмхидхэн байгуулагшад — Буряад Республикын Верховно Совет, Буряад Республикын Министрнүүдэй Совет, Бүгэдэ буряадуудай үндэһэн соёлой эблэл болон редакциин ажалша коллектив.

Манай адрес:
670000. Улаан-Удэ, Калинадаришвилиин үйлсэ, 23 «Буряад үнэн» газетын редакци

Редакциин телефонууд: редакторай—2-50-96, приемный — 2-54-54, редакторай орлогшонорой — 2-68-08, 2-62-62, харюусалгата секретарнин—2-50-52, секретариадай—2-66-76, таһагууд: соведүүдэй худэлмэриин ба нийтын эмхинүүдэй —2-34-05 (даагшань), 2-61-35, 2-56-23, социально-экономическа — 2-64-36 (даагшань), 2-63-86, 2-67-81 2-61-35 соёлой эрдэмэй болон һургуулинуудай—2-60-21 (даагшань), 2-57-63; 2-67-81 олончитын худэлмэриин ба мэдээсэлэй—2-54-93 (даагшань), 2-34-05, 2-69-58; оршуулгын—2-60-91; коммерческэ—2-35-84; корректорнуудэй—2-33-61, хэблэлдэ бэлдэгшэдэй (выпускающинуудай)—2-35-95, манай корреспондентнууд: Баргажанда—91-1-44. Закаменскда—31-61 Агинскда—3-45-94.
Буряад Республикын Министрнүүдэй Соведэй хэблэлэй телефонууд: директор—2-49-94, бухгалтери—2-54-54, факс —2-56-62.

Газета жэлдэ 260 дахин гарана
Хэблэлэй 2 хуудаһан хэмжээтэй
Газетын индекс 50901. Тираж 7 500
Хэблэлдэ туушаагдаһан саг 22.40.

Буряад Республикын Хэблэлэй ба элэндэ мэдээсэлгын министерствын республиканска типографида газета барагдана хэблэгдэбэ
Директорэйнь телефон 2 40 45